

VALODAS AKTUALITĀTES

Valsts valodas aģentūra. *Valodas aktualitātes.* Rīga : Madonas poligrāfists,
2008. 48 lpp.
ISBN 978-9984-9958-3-0

Krājumā apkopoti valsts aģentūras „Valsts valodas aģentūra” konsultantēm biežāk uzdotie jautājumi, kā arī publicēti Valdas Salmiņas un Guna Eglītes sagatavotie materiāli par armēņu un japāņu īpašvārdu atveides problēmgadījumiem latviešu valodā.

Redaktore Dite Liepa, Rūta Koluža
Korektore Rūta Koluža, Antra Careva
Maketu un vāka noformējumu veidojis Dainis Misiņš

© Valda Salmiņa, 2008

© Guna Eglīte, 2008

© Dainis Misiņš, 2008

© Valsts aģentūra „Valsts valodas aģentūra”, 2008

JAPĀŅU VALODAS SKAŅU KOPU PROBLEMĀTISKIE ATVEIDES GADĪJUMI LATVIEŠU VALODĀ

Guna Eglīte

Japāņu valodas vārdu atveidē mūsdienu latviešu rakstu valodā, spriežot pēc pēdējo gadu preses izdevumiem, vērojama liela nekonsekvenca. Viena un tā pati japāņu valodas fonētiskā parādība tiek atveidota dažādi, reizēm pat vienā un tajā pašā rakstā.

Latviešu valodas fonētiskā sistēma ļauj atveidot japāņu vārdus diezgan tuvu oriģinālskanējumam. Pamatprincips japāņu skaņu kopu atveidē ir viens – pēc iespējas maksimāli tuvojoties oriģinālvalodas skaņu izrunai. Angļu valodas ortogrāfija, kas tiek izmantota japāņu valodas skaņu attēlošanai, ir japāņu valodas skaņu praktiskās latīņtranskripcijas pamatā.

Neapšaubāmi vislielākās problēmas rada japāņu skaņu kopas **shi** (angļu transkripcijā) atveidojums latviešu valodā. Vienam un tam pašam uzvārdam sastopami trīs dažādi atveides varianti latviešu valodā: *Tesigahara*, *Tešigahara*, *Teshigahara*.

Japāņu valodas **shi** latviešu valodā ieteicams atveidot ar **ši**. Šāds atveidojums pēdējā laika preses izdevumos ir arī visbiežāk sastopams:

Īstā vara (pēc 1185) piederēja sjogunam ..., kas raudzījās, lai tiktu pildīts *busido* jeb samuraja ceļš – īpašs goda kodekss, kas daudzinaja drošsirdību, spēku un uzticību.

Ciņa par Āziju. *Ilustrētā zinātne*, Nr. 3, 2006.

Japānas premjera amatā šonedēļ stājoties *Sindzo Abem*, gan japāņi, gan viņu kaimiņi uzdod tikai vienu jautājumu – ies vai neies? Runa ir par Jasukuņi svētnīcu. (Jasukuņi svētnīca atrodas Tokijā, tur tiek godināti visos karos kritušie japāņi. – G.E.)

Sestdiena, 2006, 30. sept.

Gandrīz desmit gadus (suns) Hačiko ik vakaru ieradās *Sibujas* stacijā, gaidot uz mūžu aizgājušā saimnieka atgriešanos.

Diena, 2006, 17. febr.

Šķiet, ka atveidojumu ar **ši** būs viegli pieņemt arī latviešu valodā nostiprinātās tradīcijas dēļ – Hirošima (angļu transkripcijā *Hiroshima*).

Otrs atveidojuma variants **ši** radies, pārņemot ar **sh** apzīmēto angļu valodas skaņu. Variantus ar **ši** un **ši** atveidojumiem var izskaidrot ar japāņu īpašo **ši** skaņu kopas izrunu, kas ir vidū starp **ši** un **ši**. Lielākais japāņu valodas speciālists Latvijā E. Katajs arī uzskata, ka vispieņemamākais ir atveidojums ar **ši**, nav vajadzības tik daudz “izšķākt” japāņu vārdus latviešu valodā. Pārskatītajos

preses izdevumos ir konstatēti arī atveidojuma varianti ar ši:

Jošihiro Nišibara

Kapitāls, 2003, nov.

Vašio runā japāniski, bet daudz ko var saprast arī no viņa rādītā.

Privātā Dzīve, 2007.

Galma aparāta vadītājs Tošio Juasa publiski paudis savu neapmierinātību un pieprasījis (kronprinča Naruhito sievai) Masako dzemdēt dēlu.

Mājas Viesis, 2004, sept.

Nepareizs atveidojums ir shi, kas radies angļu rakstījuma ietekmē: Kobajashi (pareizi jābūt Kobajaši).

Skaņu kopas:

angļu transkripcijā

latviešu atveidojumā

za

dza

ze

dze

zu

dzu

zo

dzo

ji

dzi

Šajā atveides variantā visvairāk sastopamas neprecizitātes, pārņemot angļu rakstību, piemēram:

pareizi

nepareizi

Gindza

Ginza

Eidzaburo

Eizaburo

dzabutons

zabutons

(kvadrātveida sēžampilvens)

Mandzaburo

Manzaburo

Kadzuhiko Andzai

Kazuhiko Anzai

(Japānas pagaidu pilnvarotais

lietvedis Latvijā)

Vairumā gadījumu ir konstatēti pareizi atveidojumi latviešu valodā ar dza, dze, dzu, dzo, dzi:

(šis citāts ir no) .. japāņu rakstnieka Taņidzaki Dzjuničiro (latviešu valodā pirmais ir vārds, tad uzvārds. Pareizi jābūt Dzjuničiro Taņidzaki. – G. E.) 1934. gada darba „Ēnas cildinājums” Edgara Kataja tulkojumā.

Izklaide, 2004, 28. okt.

Dzjuničiro Koidzumi visus sešus līdzšinējās valdīšanas gadus ieradies piemiņas ceremonijās (Jasukuņi svētnīcā), nospļaujoties uz Dienvidkorejas un Ķīnas protestiem.

Sestdiena, 2006, 30. sept.

.. kamikadzes Otrā pasaules kara laika atvadījās ar vārdiem: „Tiksimies Jasukuņi svētvietā.”

Sestdiena, 2006, 30. sept.

Skaņu kopa ji (angļu transkripcijā) ir jāatveido ar dzi:

Gadsimtiem ilgi Rjoandzi tempļa (Japāna, Kioto) apmeklētājus apbūrusi un mulsinājusi ārkārtīgi vienkāršā akmeņu kompozīcija.

Jaunā avīze, 2002, 4. okt.

.. [Japānas Sumo asociācija] padzinusi no sumo skolas vadītāja amata .. Tokicukadzi ..

Sestdiena, 2007, 27. okt.

Nepareizs ir atveidojums ar dži:

Kendži Midzoguči.

Diena, 2004, sept.

Turpmāk būsīm precīzi un rakstīsim:

Daigakudzi *templis*, *Senkodzi* *templis*, *Hongandzi* *templis*, *Kakudzendzi* *templis* un galā mēs lietojam vārdu *Fudzi*!

Īpaši būtu jāpiemin japāņu valodas skaņu kopas ni (angļu transkripcijā) atveidojums latviešu valodā ar ni. Kaut arī šis atveidojums latviešu valodas praksē vēl nav nostiprinājies, toties japāņu skaņu kopas skanējums tajā ir atspoguļots precīzāk nekā atveidojumā ar ni. Lūk piemēri no dažādiem preses izdevumiem – divi dažādi atveides varianti jau iepriekš minētajai (vairākos piemēros) Jasukuņi svētnīcai:

“Ja Jasukuņi grib būt dzīvojoša svētvietā, viņiem ir nopietni jādomā par mārketinga stratēģiju,” saka .. Tomohiko Taniguči. (Pareizs atveidojums *Jasukuņi*, bet pēc dažām rindām nepareizs – jābūt *Taniguči*.)

Sestdiena, 2006, 30. sept.

Nepareizs atveidojums rakstā „Cīņa par Āziju”:

2005. gada oktobrī konfliktu vēl saasināja Japānas premjerministrs Koidzumi, apmeklējot Jasukuņi templi.

Ilustrētā zinātne, Nr. 3, 2006.

Ja ni nav skaņu kopa, bet līdzskanis n atrodas zilbju sadurā, tad tādā gadījumā to atveidojam ar ni: Dzjun-ičiro Tanidzaki.

Ja ni ir skaņu kopa, tad rakstām: avīze Mainiči, Nisija, Ničigava.

Japāņu valodas tsu (angļu transkripcijā) latviešu valodā atveidojams ar

cu. Šāds atveidojuma variants mūsdienu latviešu rakstu valodā ir vērojams visbiežāk:

Secuko, Micu

Sjūsaku Endo, *Sieviete, kuru es pametu*. E. Kataja tulkojums. R., 1971.

Sogecu

Kalva, V. *Ziedu poēzija*. R., 1975.

Valodas praksē pamanītie atveidojumi ar tsu un tcu neatbilst japāņu skaņu kopas izrunai. Pirmais atveidojuma variants tsu radies angļu ortogrāfijas ietekmē, bet otrais variants tcu – neprecīzi atspoguļo japāņu izrunu, turklāt tas ir latviešu valodas grafēmikai neatbilstīgs rakstījums (Tetsumi Kudo, sogetcu ziedu sakārtošanas skola).

.. geišu namā, kur kā vellata plosās nama primadonna Hatsumoto .. (pareizi jābūt Hacumoto)

Izklaide, 2006, 17. febr.

Nākamā skaņu kopu grupa:

angļu transkripcijā

latviešu atveidojumā

sha

sja

shu

sju

sho

sjo

Ļoti daudzos gadījumos presē (raksts galvenokārt ir balstīts uz pēdējā laika preses izdevumiem) vērojams pareizs atveidojums latviešu valodā ar sja, sju, sjo:

Taisjo laikmets; mūzikas instruments *sjamisens*; *sjodzi* – bīdāmās durvis, kas nodala atsevišķas istabas japāņu mājā.

.. 1867.gadā tika likvidēta sjoguna valdīšana un atjaunota imperatora vara.

Ilustrētā Zinātne, Nr. 3, 2006.

Nepareizs ir atveidojums: .. filma *Rasomons* (Rashomon, 1950) ieguva galveno balvu Venēcijas kinofestivālā.

Viņš atklāja Japānu pasaulei. *Izklaide*.

Pareizs atveidojums ir *Rasjomons*.

Šķiet, ka viskomplicētākais atveidojums ir japāņu skaņu kopām:

angļu transkripcijā

latviešu transkripcijā

ja

dzja

ju

dzju

jo

dzjo

Jakuren (viduslaiku tanku dzejnieks Dzjakurens)

Joben (viduslaiku tanku dzejnieks Dzjobens)

Jakushu (Dzjakusju)

Junichiro (Dzjuničiro)

Shinjuku (Sindzjuku rajons un dzelzceļa stacija Tokijā)

Nepareizs atveidojums šajā skaņu kopu grupā ir „Šindžuku rajons Tokijā” (pareizi jābūt *Sindzjuku* rajons).

Japāņu valodā šķir fonoloģiski īsus un garus patskaņus, tāpēc jāliek garumzīmes uz patskaņiem, kuri japāņu valodā ir gari. Latviešu valodas praksē tas arī lielākoties ir ievērots: *Ohararjū*, *Korjū*, *Dzjūičija*, *fūrju*, *Honsjū* sala, *Kjūsjū* sala, žurnāls „*Čjūo Koron*”.

Japāņu valodā pēc tradīcijas pirmais ir uzvārds, otrais vārds: Tanizaki Jun'ichiro (latviešu atveidojumā – Taņidzaki Dzjuničiro). Latviešu valodā pirmais ir vārds, otrais – uzvārds. Tātad rakstāms: Dzjuničiro Taņidzaki.

Viduslaiku teātra žanru No vajadzētu rakstīt ar lielo burtu:

Tagadējais trupas vadītājs .. kopā ar .. ģimenes locekļiem turpina senču tradīcijas .. un iepazīstina ar No ļaudis visā pasaulē.

Rīdiena, 2005, 29. okt.

Reizēm japāņu reālījas ir tik savādi uzrakstītas latviešu valodā, ka bieži ir grūti saprast, kas tur ir domāts:

Tās geišu mācekles, kuras skaidri zina, ka no viņām dejojājas dienās nesanāks, specializējas saimensa spēlē.

Patiesie Stāsti, 2007, 15. jūn.

Te ir domāts japāņu trīsstīgu mūzikas instruments *sjamisens* (angļu transkripcijā *shamisen*).

.. lai kurš arī būtu radījis dārzu Muromaši laikā (pareizi *Muromači*) – starp 1333. un 1373. gadu – , viņš skaidri zināja, ko dara, apzināti izvietojot akmeņus tā, lai starp tiem veidotos koka tēls.

Jaunā Avīze, 2002, 4. okt.

Ievērosim vienveidību japāņu skaņu kopu atveidē!

Japāna arvien vairāk tuvojas Latvijai.

Būsim precīzi!

ARMĒŅU ĪPAŠVĀRDU ATVEIDES VARIANTI

Valda Salmiņa

Līdzšinējā armēņu īpašvārdu atveides prakse rāda, ka armēņu personvārdi un vietvārdi mūsu valodā ienākuši galvenokārt ar krievu valodas starpniecību, kur par armēņu īpašvārdu atveides principu tāpat kā latviešu valodā ņemta attiecīgā vārda izruna oriģinālā. Tomēr armēņu īpašvārdu atveidi krievu valodā pavada vesels nosacījumu un atrunu kopums, kuru izstrādājuši armēņu valodnieki krievu valodas lietotājiem. Tie skar ne tikai atsevišķu skaņu atveidi, bet arī atveides pamatprincipus. Armēņu īpašvārdu atveidē krievu valodā tiek pieļauti transliterācijas elementi.

Atveidojot cittautu īpašvārdus pēc fonētiskā principa, nākas rēķināties ar dažādu alfabētu grafiskajām iespējām un valodas lietotāju reālo spēju izrunāt savai valodai netipiskas skaņas un meklēt tiem visatbilstošākos ekvivalentus, kas dažādās valodās var būt atšķirīgi.

Lielākajā daļā Eiropas valodu armēņu īpašvārdi tiek transliterēti, nevis transkribēti.

Pēdējā laikā presē un medijos vērojama abu principu paralēla lietošana; to, jādomā, noteicis atšķirīgu informācijas avotu izmantojums. Visbiežāk sastopamie piemēri: *Sargsjans/Sarkisjans*, *Vardanjans/Vartanjans*, *Hačatrijans/Hačaturjans*, *Haiks/Aiks*, *Hakobjans/Akopjans*.

Armēņi lieto Sv. Mesropa Maštoca 406. gadā izveidoto alfabētu, kas precīzi atspoguļo armēņu valodas fonētisko sistēmu. Armēņu valodai ir divi literārie varianti: austrumarmēņu (AA) un rietumarmēņu (RA). Abu literāro valodu fonētiskajā sistēmā ir būtiskas atšķirības, kas atspoguļojas arī īpašvārdu atveidē.

RA valodā atšķirībā no AA valodas nav nebalsīgo neaspirēto p, t, k, c, č, kas rada būtisku atšķirību vārdu izrunā abos literārajos variantos.

AA

*Poghos, Pltyan, Hakopyan
Grigor, Gevorkyan
Anahit, Martirosyan, Ter-Minassyan*

RA

*Boghos, Beledian, Hagobian
Krikor, Kevorkian
Anaid, Mardirosian, Der-Minassian*

Turpmāk pievērsīsimies īpašvārdu atveidei no AA literārās valodas, kurai ir valsts valodas statuss Armēnijas Republikā un Kalnu Karabahā. Armēņu nosaukumi tiks doti latīņalfabētiskajā transliterācijā, kas izstrādāta uz armēņu valodas skaņu angļiskās izrunas bāzes.

AA valodā rakstība pamatā atbilst izrunai. Fonētiskā transkripcija tiks sniegta gadījumos, kad izruna atšķiras no rakstības.

Tabula armēņu valodas skaņu atveidošanai

Armēņu alfabēta burts	Skaņa - transkripcijas zīme	Atveides varianti latviešu val.	Atveides varianti angļu val.	Atveides varianti krievu val.	Piemēri. Armēņu nosaukums un tā atveide latviešu val.
Ա ա	[a]	a, ā	a	а	Ararat – Ararats, kalns Amberd- Amberds, cietoksnis
Բ բ	[b]	b	b	б	Berd – Berda, p.
Գ գ	[g]	g	g	г	Garmi – Garnī, templis
Դ դ	[d]	d/t	d	д	Dilidjan – Dilidžana, p.
Ե ե	[jɛ], [ɛ]	e(je), ē	e(je)	е	Yerevan [jɛ.ɛ.van] – Erevāna (trad.) Yeza – Ezra Yervand – Jervands Lusine – Lusinē
Զ զ	[z]	z	z	з	Zvartnoc – Zvartnoca, templis
Է է	[ɛ]	e	e	э	Edjmiatsin – Ečmiadzina, p.
Ը ը	[ə]	-, e	-, e	-, ы, е, ъ	Erreshtunik' – Ereštunika, apg.
Թ թ	[tʰ] aspirēts	t	t	т*	T'alin – Talina, p. T'aguhī – Taguhī
Ժ ժ	[ʒ]	ž	zh	ж	Zhirayr – Žirais Zhasmen – Žasmena
Ի ի	[i]	i, ī, j	i	и	Idjevan – Idževāna Mariam [ma.ɪ.jam] – Marjama Iskuhī – Iskuhī
Լ լ	[l]	l	l	л	Lorri – Lorī, apg.
Խ խ	[χ]	h	kh	х	Khlat' – Hlata, p. Khosrov – Hosrovs Khasik – Hasika
Ծ ծ	[ts], neaspirēta afrikāta	c	ts	ц	Aragatsotn – Aragacotna, apg. Tsovinar – Covināra
Կ կ	[k]	k	k	к	Kilikia – Kilikija Karapet – Karapets
Հ հ	[h], dvesma	h, j (Bībeles personvārdos)	h	-, х, г, [h]	Balahovit – Balahovita, v. v. Hrach – Hrača Hob – Ījabs Tigranuhi – Tigranuhī
Ջ ձ	[dz]	dz	dz	дз	Tsaghkadzor – Cahkadzora
Ղ ղ	[ɟ] līdzīgi franču r	g, h, k, l	gh	г, х [ɣ]	Geghark'unik' – Geharkunika, apg. Gharabagh – Karabaha Ghazaros – Gazaross Heghine – Heginē Yeghia [jɛ.ɟ.ja] – Ēlija (bibl.)
Շ ճ	[tʃ] neaspirēta afrikāta	č	ch	ч	Chambarak – Čambaraka, p. Acharryan – Ačarjans

Մ մ	[m]	m	m	М	Masis – Masisa, v. v.
Յ յ	[j]	j, i, (divskaņos)	y	й	Hayastan – Hajastāna Hayk – Haiks, Aramayis – Aramaiss Leyli – Leilī
Ն ն	[n]	n	n	Н	Nakhidjevan – Nahičevāna (trad.)
Շ շ	[ʃ]	š	sh	Ш	Ashtarak – Aštarka, p.
Ո ո	[vo] (vārda sāk.), [o] (citur)	o, vo	o(vo)	о, (во)	Noravank’ – Noravanka, klosteris Voskan – Voskans Voskinar – Voskināra
Չ չ	[tʰ] aspirēts	č	ch	ч*	Charencavan – Čarencavāna, p. Mkrtich – Mkrtičs Chinar – Čināra
Պ պ	[p]	p	p	п	Aparan – Aparāna, p. Mets Parni – Mecparnī
Ջ ջ	[dʒ]	dž	j	дж	Dilidjan – Dilidžana, p.
Ռ ռ	[r] vibrējoša skaņa	r	rh	р+	Rīga – Rīga; Razmik – Razmiks Rruzan – Ruzana
Ս ս	[s]	s	s	с	Sevan – Sevans, ez. Sahak – Sahāks; Sat’ enik – Satenika
Վ վ	[v]	v	v	в	Vayk’ – Vaika, apg. Vardanyan [vartʰanjan]–Vartanjans Nvard [nvartʰ] – Nvarta
Տ տ	[t]	t	t	т	Taron – Tarona, apg. Trdat – Trdats, Tiruhi – Tiruhī
Ր ր	[ɹ]	r	r	р	Lori Berd – Loriberda, v. v. Barsegh – Barsegs Varsagegh – Varsageha
Յ գ	[tsʰ] aspirēta afrikāta	c	ts	ц*	Vayots’ dzor – Vajocdzora, apg. Ts’olak – Colaks; Ts’oghik – Cogika
Ու ու	[u]	u	u	у	Urmia lich – Urmijas ez. Rruben – Rubens Srbuhi [sarpʰuhi] – Srpuhī
Փ փ	[pʰ] aspirēts	p	p	п*	P’arvana lich – Parvanas ez. P’aylak – Pailaks P’art’am – Partama
Թ ք	[kʰ] aspirēts	k	k	к*	K’asakh – Kasaha, u. Kotayk’ – Kotaika, apg.
Ա	[jɛv] - saiklis, [ɛv] - vārda vidū	ev(jev)	ev(yev)	ев(йев)	Tat’ev – Tateva, klosteris Pargev [paɹ kʰ ɛv] – Parkevs
Օ օ	o	o	o	о	Ohan – Ohans; Okta – Okta
Ֆ ֆ	f	f	f	ф	Farhat – Farhats; Ofik – Ofika

VĀRDA UZSVARS

Armēņu valodā uzsvars parasti ir uz vārda pēdējās zilbes. Armēņu īpašvārdu atveidojumiem latviešu valodā uzsvars ir uz vārda pirmās zilbes.

PATSKAŅU ATVEIDES PROBLEMĀTISKIE GADĪJUMI

1. Armēņu valodā nešķir īsos un garos patskaņus. Parasti armēņu valodas patskaņi latviešu valodā tiek atveidoti ar atbilstošiem īsajiem patskaņiem, izņemot svešas cilmes īpašvārdus, kuros tradicionāli lietots garš patskanis: *Asia – Āzija, Siria – Sīrija, Sasanyan harstuthyun – Sasanīdi u. c.*

Ja vārds beidzas ar patskani **-e, -i, -u**, latviešu atveidojumā tas attēlojams kā **garais patskanis**, tā tuvinot vārda izrunu oriģinālam:

-e Վաչե *Vače – Vačē*,

-u Գարզու *Garzu – Garzū*,

-i Էթերի *Et'eri – Eterī*.

Šie paši noteikumi attiecināmi arī uz vietvārdu atveidi:

Մուղնի *Mughni – Mugnī*,

Ալավերդի *Alaverdi – Alaverdī*,

Ակորի *Akori – Akorī*,

Լորի *Lorri – Lorī*.

Nereti vērojama tendence pagarināt patskani atveidojuma **pirmspēdējā zilbē**: *Zangezūra, Sisiāna, Gohāra*.

Armēņu valodā šie patskaņi ir uzsvērti, bet tiek izrunāti īsi. Sniegt viennozīmīgu ieteikumu šajā gadījumā ir grūti, tas prasa tuvāku zinātnisku izpēti.

2. Ե **ye** vārda sākumā saskaņā ar izrunu atveidojams kā **je**: *Yervand – Jervands*, izņemot gadījumus, kur tradicionāli ieviesusies forma ar patskani **e**, piemēram, *Erevāna* (nevis *Jerevana*). Karabahas kara veterānu organizācijas nosaukums ir „*Jerkrap*” (nevis *Erkrap*), darināts no vārda *yerkir* – ‘zeme’.

3. Armēņu reducētais patskanis **ը [ə]**, kam latviešu valodā nav tieša ekvivalenta, **vārda sākumā** atveidojams ar burtu **e**:

Ըղձուհի *Eghdzuhi – Ehdzuhī*, siev. v.,

Ընձակ *Endzak – Endzaks*, vīr. v.

Vārda vidū starp līdzskaņiem **[ə]** parasti izrunā, bet neraksta, tas apgrūtina armēņu īpašvārdu izrunu citās valodās. (Sk. nodaļu *Starpniekvalodas ietekme*.) Rietumarmēņu valodā **ը ə** pozīcijā starp līdzskaņiem parādās

grafikā, latviski arī šādos gadījumos vēlams to atveidot ar e:

Այրթընյան *Ayt'ənyan – Aitenjans* (kr. val. Айтынян),
Չալըխյան *Chaləkhyan – Čalehjans* (kr. val. Чалыхян).

DIVSKAŅU ATVEIDE

Vārda vidū **aiz** patskaņa **y** izruna tuvojas **i**, veidojot diftongu. Latviski pareizāk būtu atveidot **Վրուլը Vruyr – Vruirs** (nevīs *Vujrs*), **Սիրանուշ Siranuysh – Siranuiša**, **Պարուլը Paruyr – Paruirs**, **Հայկ Hayk – Haiks**, **Նորայը Norayr – Norairs**.

Bet armēņu patskanis **ի i** pēc **ա a** divskani neveido personvārdā **Նաիրա Naira – Naira** (*Na-i- ra*) un grāmatas nosaukumā «Երկիր Նաիրի» „*Yerkir Nairi*” – „Nairī (Na-i-rī) zeme”.

PROBLEMĀTISKIE GADĪJUMI LĪDZSKAŅU ATVEIDĒ

1. Armēņu alfabēta burti **h h** un **խ kh** latviešu valodā tiek atveidoti ar burtu **h**.

Latviešu valodā burts **h** apzīmē fonēmu /x/ un tās pozicionālos variantus, tostarp dvesmas skaņu **[h]**, kas tiek izrunāta **patskaņa priekšā vārda vai morfēmas sākumā**.

Dvesmas **h** latviešu valodā atveidojams ar **h**; krievu valodas ietekmē tas dažkārt ticis atveidots ar **g** vai **atmests** (sk. nodaļu *Starpniekvalodas ietekme*):

Սանահին *Sanahin – Sanahina*, klostera komplekss,

Հրոմկլ *Hromkl – Hromkla*, v. v.,

Հովհաննես *Hovhannes – Hovhaness*,

Հասմիկ *Hasmik – Hasmika*.

Vārda vai morfēmas beigās **h** aiz **r** nav dzirdams un netiek atveidots:

Չնաշխարհիկ *Tch'nashkharhik – Čnašarika*, siev. v. (no vārda *ash-kharh* [aʃχɑɪ] ‘pasaule, zeme’);

Հոնարհ *Honarh – Honara*, siev. v.

Bet **Ներսես Շնորհալի Nerses Shnorhali – Nersess Šnorhali** (*Svētīgais*).

Dvesmas **h** saglabājams visos darinājumos ar sieviešu dzimtes izskaņu **-uhi**, kas latviski atveidojama ar **-uhī**.

Բերկրուհի *Berkruhi – Berkruhī* ‘auglīgā’, Իմաստրուհի *Imastuhi – Imastuhī* ‘viedā’, Վանրիի *Vanuhi – Vanuhī* ‘vaniete’.

2. Velārais balsīgais η [ɣ] parasti ticis atveidots ar **g** vai **h**.

Եղիշե *Yeghishe* – *Jehiše/Jegiše*, Գեղամ *Gegham* – *Gegams/Gehams*, Ղեվոնդ *Ghevond* – *Gevonds/Hevonds*, Եղվարդ *Yeghvard* – *Jegvarta/Jehvarda*, Վաղարշապատ *Vagharshapat* – *Vagaršapata/Vaharšapata*, Նոր Զյուղա *Nor Djugh* – *Jaundžuga/Jaundžuha*, Վաղինակ *Vaghinak* – *Vaginars/Vahinars*, Բարդուղ *Bardugh* – *Bartugs/Bartuhs*.

Laikrakstā „Diena” vērojam, ka **gh dažkārt** tiek transliterēts tā, kā to dara lielākajā daļā Eiropas valodu: *Aghvans*, *Baghdasarjans*, *Soghomons*, *Jeghvarta*.

Nedaudzos svešas cilmes vietvārdos η [ɣ] tradicionāli atveidots ar **k**:

Ղարաբաղ *Gharabagh* – tradicionāli lietots *Karabaha*, Ղրիմ *Ghrim* – *Krima*, Ղազարյան *Ghazaryan* – *Kazarjans* (kr. val. iespaidā), Ղասաբյան *Ghasabjan* – *Kasabjans* (kr. val. iespaidā).

Seno personvārdu atveidojums: η [ɣ] **l**: Եղիազար *Yeghiazar* – *Eliazārs*, Ղազար *Ghazar* – *Lācars*.

Sistēmiskuma labad η [ɣ] **ieteicams** atveidot ar **g** (ar burtu **h** latviešu valodā jau tiek atveidoti velārais un glotālais h), pieļaujot arī **h** lietojumu gadījumos, kad vārdā jau ir burts **g** vai arī tajā ir vairāki **gh**. Tādējādi atveidojums būs vieglāk izrunājams:

Ղարիբյան *Gharibyan* – *Garibjans*, Աղայան *Aghayan* – *Agajans*, Աղաջանյան *Aghadjanyan* – *Agadžanjans*, Նիկողոսյան *Nikoghosyan* – *Nikogosjans*, Գեղարդ *Geghard* – *Geharda*.

Vārda beigās **gh** atveidojams ar **g**:

Մուշեղ *Mushegh* [muʃex] – *Mušegs*, Բարդուղ *Bardugh* [ba.tʰux] – *Bartugs*, Բարսեղ *Barsegh* [ba.ɪsex] – *Barsegs*, vīr. v.

Saskaņā ar vārdu izrunu oriģinālā **gh** atveidojams ar **h** līdzskaņu **p**, **k**, **t**, **t'**:

Հաղապար *Haghpat* – *Hahpata*, Կառնաղբյուր *Katnaghbyur* – *Katnahbjurs*, Աղթամար *Aght'amar* – *Ahtamara*, sala Vana ez., Դավիթ Անհաղթ *Davit'Anhaght'* – *Dāvids Anhahits* (*Neuzvaramais*).

3. Balsīgo līdzskaņu atveide.

Balsīgo līdzskaņu izruna armēņu valodā pamatos atbilst rakstībai un nerada atveides grūtības. Tomēr noteiktos vārdos atsevišķās pozīcijās balsīgie

līdzskaņi tiek izrunāti kā **nebalsīgi aspirēti** līdzskaņi; tas ir noteicis divu atveides variantu rašanos (transliterētā un transkribētā). Jāpiezīmē, ka ievērojamu vēsturisku personību vārdi parasti tiek transliterēti.

Vārda beigās armēņu burti **բ b**, **դ d**, **գ g** **aiz patskaņa** tiek izrunāti kā **ʃ pʹ**, **ʃ tʹ**, **ʃ kʹ** Մերոբ *Serob* – *Serops*, Քերոբ *K'erob* – *Kerops*, Վարդ *Vard* – *Varts*.

Balsīgie līdzskaņi **բ b**, **դ d**, **գ g**, **ձ dz**, **ջ dž**, **աiz ռ r** tiek izrunāti kā [p^h], [t^h], [k^h], [ts^h], [tʃ^h] un latviski atveidojami ar **p**, **t**, **k**, **c**, **č**:

Սրբուհի *Srbuhi* – *Srpuhī*, siev. v., Վարդան *Vardan* – *Vartans*, Սարգիս *Sargis* – *Sarkiss*, *Sargsyan* – *Sarksjans*, Համբարձումյան *Hambardzumyan* – *Hambarcumjans*.

Atbilstoši līdzšinējai tradīcijai atveido: Եջմիածին *Edjmiatsin* – *Ečmiadzina*, Նախիջևան *Nahidjevan* – *Nahičevāna* (trad.)

STARPNIEKVALODAS IETEKME

Ņ [ə] atveide

Krievu valodas iespaidā atveidojumos dažkārt parādās fonētisko pārmaiņu neskartā forma – [ə] vietā patskanis [u] vai [i].

Latviešu valodā šādos gadījumos Ņ [ə] rakstos neatveido.

Hačatrjans (kr. val. ietekmē – *Hačaturjans*), *Mkrtčjans*, (kr. val. ietekmē – *Mkrtičjans*), *Sargsjans/Sarksjans* (kr. val. ietekmē – *Sarkisjans*).

Dvesmas h atveide

Krievu valodas ietekmē dvesmas **h** atmests **vārda sākumā** vīriešu vārdos:

Amo, *Aikazs*, *Airiks*, *Arutjuns*, *Ovseps*, *Račja*, *Razdans*, *Usiks*;

sieviešu vārdos:

Aijastāna, *Amesta*, *Aikanuša*, *Asmika*, *Ripsime*.

Atveidojumos latviešu valodā **h** jāsaglabā

vīriešu vārdos:

Hamo, *Haikazs*, *Hairiks*, *Harutjuns*, *Hovseps*, *Hračja*, *Hrazdans*, *Husiks*;

sieviešu vārdos:

Haijastāna, *Hamesta*, *Haikanuša*, *Hasmika*, *Hripsimē*.

Krievu valodas iespaidā **h** atmests **vārda vidū**: *Anaita*, *Goara*.

Atveidojumos latviešu valodā **h** vārda vidū jāsaglabā: *Ahahita*, *Gohāra*.

Krievu valodas iepaidā **h** nepareizi atmests sieviešu dzimtes izskaņā **-uhi:**

Azatui, Tigranui.

Latviski pareizi: *Azatuhi, Tigranuhi.*

Krievu valodas iespaidā **h** atveidots ar **g**: *Vagrams, Vagns, Mgers, Gračiks.*

Latviski pareizi: *Vahrams, Vahagns, Mhers, Hračiks.*

TIPISKU IZSKAŅU ATVEIDE ĪPAŠVĀRDOS

1. Uzvārdus veidojošās izskaņas **ju** un **-yan**, **ju** un **-yanc** latviešu valodā atveidojamas ar **-jans**, **-jana**, **-jancs**, **-janca**:

Գյադունյան *Gjadunyan* – *Gjadunjans* uzv. (nevis *Gjadunans*)*,

Մալյան *Malyan* – *Maljans* (nevis *Maļans*), Ստեփանյան – *Stepanjans* (nevis *Stepanans*), Պարոնյանց *Paronyants* – *Paronjancs*.

Arī vietvārdos, kas darināti no uzvārdiem, darbojas šis pats noteikums: Ղարիբջանյան *Gharibdjanjan* – *Garibdžanjana*.*

2. Pievārdus veidojošā izskaņa **-gh -ci**, kas norāda uz izcelsmi, atveidojama ar **-cī**:

Եզնիկ Կողբացի *Yeznik Koghbeci* – *Jezniks Kohbacī*. Alternatīva atveides foma ir *Jezniks no Kohbas*, taču fonētisko pārmaiņu dēļ ne vienmēr būs iespējams precīzi noteikt attiecīgā vietvārda nominatīva formu.

3. Dižciltīgu dzimtu nosaukumus veidojošā izskaņa **-n-lj -uni** atveidojama ar **-unī**:

Արժրունի *Arcruni* – *Arcrunī*.

Dinastiju nosaukumos sastopamās armēņu izskaņas **-n-lj -unik** dsk. ģenitīva formu **-n-lj -uneac** tradicionāli atveido ar aizgūto izskaņu **-ids**, **-īdi**:

Արշակունեաց հարստություն *Arshakuneac harstut'yun* – *Aršakīdu dinastija*, alternatīva atveides forma varētu būt *Aršaku valdošais nams*.

* Armēņu valodā **nav mīkstināto līdzskaņu** ǵ, ǰ, ǎ, ǎ. Lai gan līdzskaņi **l**, **n** tiem sekojošā **y** ietekmē tiek nedaudz mīkstināti (palatalizēti), latviskojumā izskaņu **-yan**, **-ean/-yan** priekšā saglabājams nemīkstināts līdzskanis, lai atvieglotu personas un vietas identificēšanu. Šī paša iemesla pēc nedrīkst saplūdināt izskaņu ar sakni, ja tā beidzas ar līdzskaņiem [č'], [č], [dʒ]:

Դեմիրճյան *Demirchyan* – *Demirčjans* uzv. (nevis *Demirčans*), Խանջյան *Khandjyan* – *Handžjans* (nevis *Handžans*).

2. Armēņu valodā daži personvārdi var būt kā vīriešu, tā sieviešu vārdi un latviskojot attiecīgi saņem 1. deklinācijas galotni -s vai 4. deklinācijas -a:

Արշալույս *Arshalouys* – *Aršaluiss*, *Aršluisa*,
Երջանիկ *Yerdjanik* – *Jerdžaniks*, *Jerdžanika*,
Վարդ *Vard* [va.ɪ^h] – *Vards/Varts*, *Varda/ Varta*.

3. Armēņu valodā izskaņa **-ik** raksturīga kā vīriešu, tā sieviešu vārdiem.

Latviešu valodā: *Hoviks*, *Ediks*, *Vaniks*, *Garniks*, *Razmiks*, bet *Tatevika*, *Knarika*, *Hasmika*, *Aunušika*.

4. Ja vīriešu personvārdi beidzas ar patskani **a**, tie tāpat iekļaujami 4. deklinācijā. Արա *Ara* – *Ara*, Շարա *Shara* – *Šara*.

Nedaudzie svešas cilmes vīriešu personvārdi ar izskaņu **-ija** arī lokāmi pēc 4. deklinācijas parauga: Անանիա *Anania* – *Anānija*, Ամասիա *Amasia* – *Amasija*.

5. Vīriešu personvārdu saīsinātās formas, kas beidzas ar patskani [o], ir nelokāmas: Կոզմո *Kozmo* – *Kozmo*, Համո *Hamo* – *Hamo*, Սարո *Saro* – *Saro*. No šiem personvārdiem atvasinātie apdzīvoto vietu nosaukumi lietojami kopā ar nomenklatūras vārdu. Կամո *Kamo* – *Kamo pilsēta*, Հավրբ *Gamari* *Hakob Kamari* – *Hakob-Kamarī ciems*.

6. Tāpat dzimtes galotni nesaņem īpašvārdi, kas beidzas ar **uzsvērtiem patskaņiem i, e, u**, ko latviešu valodā atveido **ar garu patskani**. Arī šie īpašvārdi netiek locīti.

Sieviešu vārdi: Նունե *Nune* – *Nunē*, Արմինե *Armine* – *Arminē*, Ազրինե *Argine* – *Arginē*, Արպինե *Arpine* – *Arpinē*, Սմբարուհի *Smbatuhi* – *Smbatuhi* (no vīr. v. *Smbat*), Վարդանուհի *Vardanuhi* – *Vardanuhī* / *Vartanuhī* (no vīr. v. *Vardan*), Ուրարտու *urartu* – *Urtartū*.

Vīriešu vārdi: Նաիրի *Nairi* – *Nairī*, Րաֆֆի *Raffi* – *Raftī*, Մոսի *Mosi* – *Mosī*, Վահե *Vahe* – *Vahē*, Վաչե *Vache* – *Vačē*, Գարզու *Garzu* – *Garzū*. *Garzū* ir Francijā dzīvojošs armēņu mākslinieks.

Uzvārdi: Մանդակունի *Mandakuni* – *Mandakunī*, *Arcrunī*.

Apdzīvoto vietu nosaukumi: Արեգունի *Areguni* – *Aregunī*, Մշենի *Msheni* – *Mšenī*, Արենի *Arteni* – *Artenī*. Tekstā nelokāmos īpašvārdus nepieciešamības gadījumā ieteicams lietot kopā ar nomenklatūras vārdu: Ուշի *Uštī ciems*, Վեդի *Vedī pilsēta*, Նիզամի *Nizamī ciems*.

ARMĒŅU UZŅĒMUMI LATVIJĀ

Uzņēmumu nosaukumos parasti izmantoti vietvārdi ar un bez gramatizēšanas pazīmēm, retāk personvārdi (īpašnieku vārdi). Pāvila Gruznas romānā „Jaunā strāva” aprakstītais *Jenovka Kazarova Kacheitijas dabīgo vīnu pagrabs* ir pirmais mums zināmais armēņu uzņēmums Rīgā. Pašlaik Rīgā un Jūrmalā darbojas vairāki sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumi, kuru īpašnieki ir armēņi.

Restorāni un kafejnīcas:

„*Ararats*”, „*Erevāna*”, „*Zangezurs*”, „*Arba*”, „*Aragats*”, „*Akhtamar*”, „*Arcah*”, „*Nojan Tapan*” (tulkojumā ‘Noasa šķirsts’), „*Ani*”, „*Erebuni*”, „*Megri*”, „*Kert*” (tulkojumā ‘nocietināta vieta’), „*Aragil*” (tulkojumā ‘stārķis’).*

CITAS REĀLIJAS

Sv. Grigora Apgaismotāja Rīgas Armēņu Apustuliskā Baznīca.

Hačkars – 1988. gada zemestrīces upuriem veltīts piemiņas monuments (tulkojumā ‘krustakmens’).

Sv. Gregora Kristīgās kalpošanas skola Saldū.

Avīze „*Ararats*” (kr. val.)

Avīze „*Havatk*” (armēņu, krievu, latviešu val.) (tulkojumā ‘ticība’).

VISBIEŽĀK SASTOPAMO UZVĀRDU SARAKSTS

Harutjunjans/Arutjunjans, Hovhannisjans/Ovanisjans, Sargsjans/Sarksjans/Sarkisjans, Grigorjans, Hačatrjans/Hačaturjans, Hakobjans/Akopjans, Karapetjans, Gevorgjans/ Gevorkjans, Vardanjans/Vartanjans, Petrosjans, Manukjans, Gazarjans (gh=g)/Kazarjans/Kazarovs, Mkrtčjans, Avetisjans, Martirosjans, Bagdasarjans (gh=g), Simonjans, Hovsepjans/Ovsepjans, Davtjans, Danieljans, Muradjans, Hairapertjans/Airapetjans, Galstjans, Arakeljans, Avagjans/Avakjans, Abrahamjans/Abramjans, Melkonjans.

* Pirmie trīs nosaukumi ir saņēmuši dzimtes galotni un var tikt locīti. „*Arba*” ir tieša transliterācija no armēņu valodas un galotnes sakritības dēļ arī var tikt veiksmīgi iekļauta latviešu valodas locīšanas sistēmā.

Vairumā gadījumu dota armēņu vārda transliterācija angļu vai latviešu valodā bez galotnes. Nosaukums lietojams kopā ar nomenklatūras vārdu. „*Aragats*” ir armēņu vārda transliterācija angļu valodā, -s nav dzimtes galotne.

Armēņu uzvārdiem nereti nepareizi atmesta armēniskā izskaņa **-jan** un pievienota slāviskā **-ov**: *Ter- Oganessovs, Kazarovs, Melkonovs*.

Žurnālists Aleksandrs Geranjans Rīgas skolās ar krievu mācību valodu „atklājis” tādus „unikālus” armēņu uzvārdu atveidojumus kā *Novosortovs (Navasardjans), Bogdasarovs (Bagdasarjans), Makartumovs (Mkrtumjans), Mekertičevs (Mkrtčjans)*.

POPULĀRĀKO VĪRIEŠU UN SIEVIEŠU VĀRDU SARAKSTS

Arams, Armens, Ararats, Artaks, Ašots, Avags, Avets, Babkens, Gagiks, Garniks, Gevorgs, Grigors, Gurgens, Haiks, Hakobs, Hovhanness, Horens, Hosrovs, Hoviks, Hračja, Hrant, Martiross, Meružans, Navasards, Razmiks, Pargevs, Petross, Rubens, Sargis, Surens, Vahans, Vahrams, Vardans, Varužans, Varužs, Viģens, Zavens.

Anuša, Anušika, Arminē, Asthika, Alvarta, Ašhena, Arevika, Covika, Civināra, Gajanē, Gohara/Gohāra, Hasmika, Hripsimē, Herminē, Karinē, Knara, Knarika, Lusinē, Marjama, Melinē, Naira, Narinē, Nunē, Ruzana, Satenika, Sona, Susana, Šušanika, Tatevika, Vartuhī.

SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

apg. – apgabals

bibl. – bibliks

dsk. – daudzskaitlis

ez. – ezers

kr. val. – krievu valoda

latv. val. – latviešu valoda

p. – pilsēta

siev. v. – sieviešu vārds

sk. – skatīt

Sv. – svētais

trad. – tradicionāli

u. – upe

uzv. – uzvārds

val. – valoda

vīr. v. – vīriešu vārds

v. v. – vietvārds

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Ararat: Rīgas Armēņu kopienas avīze, 2003–2007 (kr. val.).

Armēnijas un Kalnu Karabahas autoceļi: karte, apdzīvoto vietu saraksts. Erevāna, 2005 (armēņu val. ar transliterāciju angļu val.).

Avetisjans, T. M. Armēņu uzvārdu vispārīgs raksturojums. [*Avetisyan T. M. Haykakan azganunneri endhanur bnutagrur*]. *International Symposium on Armenian linguistics*. Erevāna, 1984, 623.–629. lpp. (armēņu val.).

Barsegjans, H. red. *Terminoloģijas un pareizrakstības rokasgrāmata*. [*Terminabanakan yev Ughghagrakan teghekatu*]. Erevāna, 2006, 56.–101. lpp. (armēņu val.).

Hačatrjana, A. Armēņu valodas fonēmu sistēma un daži transkripcijas jautājumi. *Armēnijas PSR ZA Vēstnesis*, 1973, Nr. 5. (kr. val.).

Muižniece, L. *Latviešu valodas praktiskā fonoloģija*. Rīga, 2002.
Zaļās Lapas: Nozaru grāmata. Rīga, 2007.

JŪS JAUTĀJAT – MĒS ATBILDAM

Daudz **aprikožu** vai daudz **aprikozu**?

Daudzskaitļa ģenitīva forma vārdam **aprikoze** ir **aprikožu** (līdzīgi kā māte – māšu, egle – egļu). Vārds **aprikoze** (arī māte, egle) ir 5. deklinācijas lietvārds, un 5. deklinācijas lietvārdiem daudzskaitļa ģenitīvā ir līdzskaņu mija. Izņēmumi ir tie 5. deklinācijas lietvārdi, kur līdzskaņu mija var radīt pārpratumus, piemēram:

mute – mutu (nevis mušu), aste – astu (nevis asšu).

Eksamenācija vai **eksaminācija**?

Lietvārds **eksaminācija** ir darināts no darbības vārda *eksaminēt* (latīņu valodā *exāmināre* – ‘pārbaudīt’), turpretī lietvārda **eksāmens** pamatā ir latīņu lietvārda nominatīva forma *exāmen* ar nozīmi ‘pārbaude’, tāpēc latviešu valodā ir **eksāmens** – ar patskani *e* izskaņā – un **eksaminācija** – ar patskani *i* celmā.

(Sk. arī *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995)

Apsūdzētais vai **apsūdzamais**?

Juridisko terminu vārdnīcā vārdi **apsūdzētais** un **apsūdzamais** ir doti kā sinonīmi ar nozīmi ‘persona kriminālprocesā, kura pirmstiesas izmeklēšanā ar īpašu lēmumu saukta pie kriminālatbildības un kurai ir uzrādāma apsūdzība par konkrēta nozieguma izdarīšanu’. (*Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga : Nordik, 1998, 20. lpp.)

Praksē tomēr izplatītāks ir vārda **apsūdzētais** lietojums.

.. **bijusī** Padomju Savienība, bet **Bijusī** Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika?

Valsts nosaukumā **Bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika** vārds **Bijusī** tiešām rakstāms ar lielo sākumburtu, jo šis vārds ietilpst valsts nosaukumā (tam ir īpašvārda nozīme). Pēc lielo sākumburtu lietošanas noteikumiem ar lielo sākumburtu rakstāmi visi patstāvīgas nozīmes vārdi valstu nosaukumos un valstu savienību nosaukumos. Ja vārds **bijusī** neietilpst valsts nosaukumā, tas rakstāms ar mazo sākumburtu.

Biedru nauda vai **biedra nauda**?

Kā norādīts *Latviešu literārās valodas vārdnīcā* (2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 85. lpp.), latviešu valodā lietojams vārdu savienojums **biedru nauda**.

Akciju Sabiedrība – A/S vai a/s?

Vārdu savienojuma **akciju sabiedrība** saīsināšanā A. Bankava vārdnīcā (Bankavs, A. *Latviešu valodas saīsinājumu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2003, 12. lpp.) pieļauti vairāki varianti:

a/s (kopā ar nosaukumu), arī **akc. sab-ba, AS, A/S**.

Savukārt V. Skujiņas grāmatā (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 25. lpp.) un „Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmatā” (Krūmiņa, V., Skujiņa, V. *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*. Rīga : Valsts kanceleja, 2002, 98. lpp.) minēts tikai viens saīsinājums – a/s (teikuma sākumā attiecīgi A/s).

Maģistrs – saīsinājums **Mg.**, bet bakalaurs – ?

Pēc līdzības ar doktora grāda apzīmēšanai lietojamo saīsinājumu **Dr.** apstiprināti arī saīsinājumi **Mg.** (‘maģistrs’) un **Bc.** (‘bakalaurs’). (*Terminoloģijas Jaunumi*. Nr. 9. Rīga : LZA Terminoloģijas komisija, 2004, 30. lpp.)

Čaikovskis vai Čaikovskijs?

Rimskis-Korsakovs vai Rimskijs-Korsakovs?

Krievu valodā rakstītais uzvārds *Чайковский* latviešu valodā pareizi atveidojams: **Čaikovskis**. Uzvārdiem, kas krievu valodā beidzas ar *-ский, -ская, -цкий, -цкая*, latviešu valodā saskaņā ar nostiprinājušos tradīciju (ņemot vērā, ka tie ir poļu cilmes uzvārdi, kas beidzas ar izskaņu *-ski, -cki*) vīriešu dzimtes formu veido ar izskaņu *-skis, -ckis* un sieviešu dzimtes formu ar izskaņu *-ska, -cka*.

Tātad arī krievu valodā rakstītais dubultuzvārds **Римский-Корсаков** latviešu valodā ir atveidojams: **Rimskis-Korsakovs**.

Bergam-Bergmanim vai Bergs-Bergmanim?

Dubultuzvārds uzskatāms par vienu uzvārdu. Katra uzvārda forma dubultuzvārdā ir ar galotni, un lietojumā katra daļa ir lokāma, piemēram:

Berga-Bergmaņa, Bergam-Bergmanim.

Sieviešu dubultuzvārdos abas daļas lietojamas ar sieviešu dzimtes galotni, un lietojumā arī katra daļa ir lokāma, piemēram:

Bergas-Bergmanes, Bergai-Bergmanei.

Baneris vai banneris?

Vārda **baneris** pamatā ir angļu valodas vārds *banner*, kas atbilstīgi tā izrunai oriģinālvalodā latviešu valodā rakstāms ar vienu burtu **n** – **baneris**. Turklāt LZA Terminoloģijas komisija piedāvā šī vārda latvisko ekvivalentu – **reklāmkarogs** (norobežota reklāma tīmekļa lapā, kas parasti izvietota tās augšmalā).

.. briseles kāposti vai Briseles kāposti?

Vietvārdi neatkarīgi no to sugasvārdiskās nozīmes jebkurā nosaukumā rakstāmi ar lielo sākumburtu. Tā kā Brisele ir vietvārds, nav pamata nosaukumā **Briseles kāposti** vārdu *Brisele* rakstīt ar mazo burtu.

Čaula vai čaumala?

Viena no vārda **čaula** nozīmēm ir ‘ciets apvalks (sēklām, augļiem, pumpuriem)’. Savukārt vārda **čaumala** nozīme ir ‘ciets, kaļķi saturošs apvalks (olai)’. Tātad pareizi būtu **valrieksta čaula**. Taču valodas praksē šie abi vārdi bieži tiek jaukti. (Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 215.–216. lpp.)

Apsargājama vai apsargāta stāvvietā?

No gramatikas viedokļa abi varianti ir pareizi. Taču jāievēro satura nišanses.

Apsargājama – ir ciešamās kārtas tagadnes divdabis, kas nosauc būtisku pazīmi: šo stāvvietu nepieciešams apsargāt.

Apsargāta – ir ciešamās kārtas pagātnes divdabis, kas norāda, ka stāvvietā jau tiek apsargāta.

Stāvvietas norādei ieteicams lietot divdabi **apsargāta**, lai nerastos nekādi pārpratumi.

Cepjamais šķiņķis vai cepamais šķiņķis?

Tā kā vārds **cepamais** ir lokāmais ciešamās kārtas tagadnes divdabis, ko darina no tagadnes celma, tad pareizais variants ir **cepamais šķiņķis** (cep-u – **cepams**). Lokāmajiem ciešamās kārtas tagadnes divdabjiem ir arī noteiktās galotnes (kā šajā gadījumā).

Brends – zīmols, bet brendings – ?

LZA Terminoloģijas komisijas izdevumā *Terminoloģijas jaunumi* 2003. gada 4. numurā ir izskaidrots LZA TK lēmums Nr. 23 *Par angļu vārda brand atbilstmi latviešu valodā*.

LZA TK atzīst, ka angļu vārda *brand* vietā latviešu valodā priekšroka dodama jaunvārdam *zīmols*. *Zīmols* – „tēls, kas saistīts ar prečzīmi, firmas zīmi, logo u. tml. vārdu, vārdkopu, grafisku veidojumu, simbolu vai citu zīmi un kāds indivīdam un sabiedrībai veidojas (tiek veidots) par kādu vienumu – personu, firmu, preci vai pakalpojumu”.

Attiecīgi **brendingu** TK iesaka latviski atveidot ar vārdkopu vai salikteni – **zīmola veidošanās, zīmola veidošana, zīmolveide**.

Dāvinājums vai ziedojums?

Vārda **dāvinājums** nozīme ir 'tiesisks darījums, kurā kāds aiz devības piešķir otram bez atlīdzības kādu mantisku vērtību'. (*Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga : Nordik, 1998, 56.–57. lpp.)

Vārda **ziedojums** nozīme ir 'atdot (parasti materiālas vērtības, naudu) kā labā, kāda mērķa dēļ; tas (parasti materiālas vērtības, nauda), ko (kāds) atdod kā labā, kāda mērķa dēļ'. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 623.–627. lpp.)

Tātad atšķirībā no **dāvinājuma ziedojums** ir ar konkrētu mērķi, paredzēts konkrētam mērķim, piemēram:

ziedot līdzekļus skolas celšanai.

Krieviski – Ева, latviski – Ieva?

Saskaņā ar krievu īpašvārdu atveides noteikumiem latviešu valodā sievietes priekšvārds **Ева** rakstāms **Jeva** (līdzīgi kā *Елена – Jeļena, Езоп – Jegors*).

Sanāksmes darba kārtība vai darbakārtība?

Pagaidām VVA Konsultāciju daļai pieejamos leksikogrāfiskajos avotos nav konstatēts salikteņa **darbakārtība** lietojums (lai gan ir darbalauks, darbabiedrs, darbaspējas), sastopams tikai vārdsavienojums **darba kārtība** – tātad precīzāks būtu rakstījums **sanāksmes darba kārtība**. Nozīme, ja raksta *darbakārtība* kā salikteni un *darba kārtība* kā vārdsavienojumu, nemainās.

Darba vieta vai darbavieta?

Vārdu savienojumu **darba vieta** raksta atsevišķi, ja vārdu savienojuma nozīme ir vieta, kur veic darbu. Piemēram:

Mana darba vieta ir pie galda (loga).

Saliktenis **darbavieta** rakstāms, ja ar to tiek uzsvērta institūcija, kurā cilvēks strādā: iestāde, birojs, rūpnīca u. tml. Piemēram:

Mana darbavieta ir veikals „Rimi”.

Dabūju vai dabūnu?

Tagadnē 1. personas forma no darbības vārda **dabūt** ir – es **dabūju** (tu dabū, viņš, viņa dabū). 1. personas forma ir vienāda gan tagadnē, gan pagātnē.

(1986. - 2005.) vai (1986–2005)?

Laika intervāla apzīmēšanai izmanto vienotājdromuzīmi, ko raksta bez atstarpēm starp vienojamiem vārdiem vai skaitļiem, tātad – **(1986–2005)**.

Oriģinālvalodā vārdi savienoti ar **defisi**,
bet latviešu valodā...?

Vārdu savienojumus, kas oriģinālvalodā tiek rakstīti ar defisi, latviešu valodā parasti raksta vai nu savienojumā ar saikli (**pirkšanas un pārdošanas līgums**), vai darinot salikteni, piemēram: direktors-rīkotājs → **rīkotājdirektors**.

Drēģera vai Drēģerja uzņēmums?

Otrās deklinācijas lietvārdiem, kas vienskaitļa nominatīvā beidzas ar -is, vienskaitļa ģenitīvā raksturīga līdzskaņu mija, taču mīkstināto **ŗ** pašreizējā latviešu valodas oficiālajā rakstībā nelieto un literārajā izrunā tas sistēmas pēc ir gan ieteicams, bet nav obligāts. Tātad – pareizi būtu teikt **Drēģera** vai **Drēģera**, bet rakstīt – **Drēģera**.

Dubultuzvārdos defise vai domuzīme?

Dubultuzvārdā abas uzvārda daļas savienojamas ar defisi, piemēram:
Bergs-Bergmanis, Birznieks-Upītis, Viķe-Freiberga.

Vai ir pareizi teikt – **dot vārdu**?

Kā frazeoloģisms vārdu savienojums **dot vārdu** latviešu valodā lietojams vairākās nozīmēs, no kurām viena ir ‘atļauja, tiesības publiski runāt, izteikt savas domas; arī šāda runa.

Dod (kādam) vārdu sapulcē (sanāksmē)’. (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 1150. lpp.)

Ingusa vai **Ingus** motocikls?

Priekšvārds **Ingus** ir 3. deklinācijas lietvārds (ar galotni **-us** vienskaitļa nominatīvā), un tā galotne vienskaitļa ģenitīvā ir tāda pati kā nominatīvā, tātad – **Ingus** motocikls.

Priekšvārds **Inguss** ir 1. deklinācijas lietvārds (ar galotni **-s** vienskaitļa nominatīvā), un tā galotne vienskaitļa ģenitīvā ir **-a**, tātad – **Ingusa** motocikls.

Forma, veidlapa vai **kartīte**?

Vārda **forma** semantika konkrētajā nozīmē ir ‘noteikts paraugs’, piemēram:

protokola forma, biļetena forma.

(*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 538. lpp.)

Vārda **veidlapa** nozīme ir ‘noteikta parauga lapa ar daļēji iespiestu tekstu, kas jāpapildina ar konkrētām ziņām’, piemēram:

standartizēta veidlapa, tabulas veidlapa.

(*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 350. lpp.)

Vārda **kartīte** semantika konkrētajā nozīmē ir ‘neliela taisnstūrveida (parasti bieza) papīra vai kartona lapa, kas paredzēta kādas informācijas fiksēšanai (parasti kartotēkas pamatvienība)’, piemēram:

kataloga kartīte, kartotēkas kartīte.

(*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 188. lpp.)

Tātad *jebkura noteikta parauga lapa* ar daļēji iespiestu tekstu ir *veidlapa* (veidlapa ir virsējdziedis visiem minētajiem veidiem), savukārt par *kartīti* dēvējama *noteiktas ārējas formas veidlapa* (sk. iepriekšminēto vārda skaidrojumu). *Forma* ir noteikta parauga veidlapa, kam parasti raksturīgs *specifisks teksts, specifiski jautājumi*.

Ekspedēt un Ekspedēšanas nodaļa?

Vārds **ekspedēt** [lat. *expedire* ‘nosūtīt’] – nosūtīt pēc piederības (precī, korespondenci u. c.).

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 119. lpp.)

Pamatojoties uz šo skaidrojumu, var lietot vārdkopu **Ekspedēšanas nodaļa**, kurā ir attiecīgais atvasinājums. Savukārt darbinieki, kas veic ekspedēšanu, ir *ekspeditori*.

Tomēr ieteicams lietot latviešu valodas vārdus: **sūtīt**, **Sūtījumu nodaļa**.

Jāskaita dzejolis vai jāskaita dzejoli?

Pareizi – **jāskaita dzejolis**.

Darbības objekts aiz darbības vārda vajadzības izteiksmē ir jāraksta nominatīvā. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā* ir teikts: „Vārds, kas apzīmē jēdzienu, uz kuru pāriet verba izteiktā darbība (darbības objekts), pie vajadzības izteiksmes formām nostājas nominatīvā, nevis akuzatīvā kā pie visu pārējo verba izteiksmju formām.”

(*Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. I daļa. Rīga : Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1959, 619. lpp.)

Skaitīt dzejoli – nozīmē monotoni runāt iemācītu („iekaltu”) tekstu. Tāpēc iesakām **dzejoli deklamēt** vai **runāt**.

Godātie kungi vai godājamie kungi?

Latviešu valodā cieņas un godājuma izteikšanai vienlīdz lietojamas abas divdabju formas – gan **godājamais**, gan **godātais**. Tomēr nelielu nozīmes niansi var izšķirt:

tagadnes divdabja formu (ciešāmās kārtas tagadnes divdabīs ar noteikto galotni -ais), proti, **godājamais**, vairāk lieto, uzrunājot pazīstamāku personu (arī bez tiešas personiskās pazīšanās);

ar pagātnes divdabja formu (ciešāmās kārtas pagātnes divdabīs ar noteikto galotni), proti, **godātais**, uzrunā tālāku, svešāku, kaut arī ne mazāk godājamu personu.

(Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 52. lpp.)

Ģērbams vai ģērbjams? Stumams vai stumjams?

Lokāmo ciešamās kārtas tagadnes divdabi darina no darbības vārda **tagadnes celma**, pievienojot izskaņu **-ams, -ama, -āms, -āma**. Darbības vārdu *ģērbt* un *stumt* tagadnes celmi attiecīgi ir **ģērbj-** un **stumj-**. Tātad lokāmo ciešamās kārtas tagadnes divdabju pareizās formas ir **ģērbjams** un **stumjams**.

Kā saīsināt vārdu **dīdžejs**?

Vārda **dīdžejs** saīsinājums ir **DJ** (abi lielie burti).

(Bankavs, A. *Latviešu valodas saīsinājumu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2003, 21. lpp.)

Kā latviešu valodā ir atveidojams somu uzvārds **Haanpää**?

Minētā somu uzvārda atveidojums latviešu valodā ir **Hānpē**.

Somu valodā garie patskaņi tiek apzīmēti ar diviem vienādiem patskaņiem, piemēram:

aa latviešu valodā ir **ā, āā** latviešu valodā – **ē**.

HIV vai *HIV*?

Saīsinājumu vārdnīcā kā cilvēka imūndeficīta vīrusa saīsinājums ir norādīts **HIV**, līdzīgi kā, piemēram, hidroelektrostacijas saīsinājums HES. Tādējādi nav pamata saīsinājumu **HIV** kursivēt.

Inkasents vai **inkasators**?

Kasieris, kas saņem naudu vai citas vērtības citās iestādēs, uzņēmumos u. tml., ir **inkasents**. *Inkasators* ir rusificēta forma.

E-pasts, epasts vai **e-pasts**?

Līdztekus pilnformas terminam **elektroniskais pasts**, LZA Terminoloģijas komisija ir apstiprinājusi arī saīsināto formu **e-pasts** (termina *elektronisks* saīsinājumu **e** ar defisi pievieno pamatvārdam).

Arī *Angļu-latviešu-krievu informātikas vārdnīcā* (Rīga : Avots, 2001, 167. lpp.) ir minēta saīsinātā forma **e-pasts**, bet nav minēta forma **epasts**.

Teikuma sākumā terminu **e-pasts** vajadzētu rakstīt ar lielo sākumburtu. Forma **epasts** nav ieteicama.

Kā skaidrojams vārds **formēt**?

Vārda **formēt** nozīmes:

1) 'veidot (parasti organizētu cilvēku grupu). Formēt karaspēka daļu. Formēt ekspedīciju';

2) 'piešķirt formu, veidu, veidot (priekšmetu, vielu). Formēt papīra masu'.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 540. lpp., *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 235. lpp.)

Vai ir pareizi teikt – **izglītojoša** lekcija?

No latviešu literārās valodas viedokļa šāda vārdkopa – **izglītojoša lekcija** – ir pareiza un lietojama.

Lokāmo darāmās kārtas tagadnes divdabi veido no pārejoša vai nepārejoša darbības vārda tagadnes celma, un šāds divdabis nosauc priekšmeta stāvokli, kādā tas atrodas kādu laiku.

J. Endzelīna un K. Mīlenbaha *Latviešu gramatikā* (1907) norādīts, ka šie divdabji veidojami pārsvarā no nepārejošiem verbiem, bet no pārejošiem verbiem tie tautas valodā ļoti reti sastopami. Taču mūsdienu literārajā valodā ierobežojumi lokāmo darāmās kārtas tagadnes divdabju formu veidošanā pārejamības un nepārejamības dēļ vairs nepastāv.

Izpildīt vai **aizpildīt** anketu un veidlapu?

Pareizi: **aizpildīt veidlapu**.

Vārdam **aizpildīt** viena no nozīmēm ir 'ierakstīt veidlapā, ailē'.

(*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1. sēj. Rīga : Zinātne, 1972, 95. lpp.)

Vārdam **izpildīt** ar nozīmi 'ierakstīt veidlapā, ailē' ir semantiski samērā attālināta nozīme no vārda pamatnozīmes, tāpēc arī mazāk ieteicams ir lietojums **izpildīt veidlapu**.

Arī *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmatā* norādīts, ka **izpildīt** var *darbus, pasūtījumu, prasības, noteikumus*, bet **aizpildīt** var *tukšumus, veidlapu, anketu un deklarāciju*.

(*Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*. Valsts kanceleja, 2002, 67. lpp.).

Laimīgu **Jauno** (vai **jauno**?) gadu!

Ja, rakstot *laimīgu jauno gadu*, vēlam laimīgu visu nākamo gadu, tad nav pamata vārdu *jauno* rakstīt ar lielo sākumburtu, jo vārds *jauno* lietots sugasvārda funkcijā.

Tomēr nebūtu iebildumu arī pret vārda *jauno* rakstību ar lielo sākumburtu, šādi vārdam piešķirot īpašvārda funkciju.

Ar lielo burtu noteikti rakstāms svētku nosaukums **Jaungada diena**.

Džodžoba vai jojoba?

Tā kā Amerikas tukšnešauga (**simmondsia chinensis**) nosaukums ir spāņu cilmes, tad atbilstoši izrunai oriģinālvalodā pareizs nosaukums būtu **hohoba**. Kosmētikā izmanto *hohobas* auga sēklu eļļu. Piemēram:

vannas sāls ar hohobu.

Izvirza par kandidātu vai izvirza kā kandidātu?

Pareizi ir **izvirza par kandidātu**, nevis **kā kandidātu**.

Strādā kā skolotājs – tas ir salīdzinājums, ka cilvēks strādā ar tādiem paņēmieniem un metodēm, kas raksturīgi skolotājam, kaut gan cilvēks varbūt ir pārdevējs (citas profesijas pārstāvis).

Krustiņš vai (jeb?) svītriņa?

Minētajā konstrukcijā ir jālieto saiklis **vai**, piemēram:

atzīmējiet ar krustiņu vai svītriņu.

Ir jāšķir saikļu **vai** un **jeb** lietojums.

Saiklis **vai** lietojams divu vārdu saistīšanai, kas apzīmē dažādus jēdzienus (*grāmata vai burtnīca*), savukārt saiklis **jeb** lietojams divu vārdu saistīšanai, kas apzīmē vienu un to pašu jēdzienu (*tālrunis jeb telefons*).

(Guļevska, D., Miķelsone, A., Poříte, T. *Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata. Latviešu valoda*. Rīga : Avots, 2002, 186. lpp.)

Koroborēt vai ierakstīt zemesgrāmatā?

Koroborēt (latīņu *corrōborāre* ‘nostiprināt’) nozīmē ‘ierakstīt zemesgrāmatā’. Gan vārdu savienojums **ierakstīt zemesgrāmatā**, gan svešvārds *koroborēt* ir lietojams, apzīmējot šo procesu.

(Sk. *Svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Jumava, 1999, 400. lpp.)

Jutīgs vai jūtīgs?

Jutīgs ir tāds,

1) kam 'piemīt spēja viegli, ātri uztvert kairinātājus un reaģēt uz tiem (par organismiem, to daļām)':

jutīgi pirksti, jutīgs nervs;

2) kas 'uztver ļoti niecīgu iedarbību un reaģē uz to (piemēram, par aparātu, ierīci, vielu)':

jutīgs instruments.

Jūtīgs ir tāds, 'kas viegli, ātri uztver dažādus iespaidus un emocionāli reaģē uz tiem':

jūtīgs cilvēks, jūtīga dvēsele.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 64. lpp.).

Tātad viss, kas saistīts ar spēju uztvert ar maņu orgāniem un spēju sajust, ir **jutīgs**, viss, kas saistīts ar jūtām, ir **jūtīgs**.

Kaplete vai kapsula?

Kaplete ir zāļu forma – no zāļu pulvera izgatavota iegarena, ieapaļa tablete. Vārddarināšanā līdzīgi *taksobusam* un *bibliobusam* tas uzskatāms par saplūdeni (kapsula + tablete = kaplete).

Kapsula – (viena no nozīmēm) 'čaula, kurā iepilda zāles ar nepatīkamu garšu vai kairinošu iedarbību'.

(Sk. *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 340. un 341. lpp.)

Kaskādavārija vai kaskādveida avārija?

Saliktenis **kaskādavārija**, arī **kaskādes avārija** nozīmē, ka tā ir pašas kaskādes avārija, taču **kaskādveida avārija** nozīmē, ka avārijai ir kaskādes forma, tāpēc šādas formas avārijas apzīmēšanai ieteicams lietot terminu **kaskādveida avārija**.

Kā norādīts latviešu valodas gramatikās,

apzīmētāja funkcijā ir jālieto vārds ar fināli -veida, piemēram:

kaskādveida, gredzenveida, pakaveida,

bet izteicēja funkcijā – atvasinājums ar fināli -veidīgs:

kaskādveidīgs, gredzenveidīgs. Piemērs:

Ir notikusi kaskādveida avārija, bet avārija bija kaskādveidīga.

Kā vai nekā?

Kā un **nekā** ir partikulas, kas tiek lietotas pārākās pakāpes īpašības vārdu salīdzināšanai ar citu priekšmetu pazīmēm. To lietojums ir atkarīgs no apgalvojuma vai nolieguma.

Ja teikumā izteikts apgalvojums (iederas saitiņverbs **ir**), tad lieto **nekā**:

Brālis ir garāks nekā māsa.

Ja teikumā izteikts kādas pazīmes noliegums (ir vārdi **nav**, **ne**), tad lieto partikulu **kā**:

Brālis nav garāks kā māsa.

Minētajās salīdzinājuma konstrukcijās **nekā** un **kā** vietā var lietot prievārdu **par**:

Brālis ir/nav garāks par māsu.

(Paegle, Dz. *Latviešu literārās valodas morfolģija*. I daļa. Rīga : Zinātne, 2003, 61. lpp., Guļevska, D., Miķelsone, A., Porīte, T. *Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata. Latviešu valoda*. Rīga : Avots, 2002, 189. lpp.)

Meitene kapucē vai kapucī?

Kapuce ir pie apģērba (biežāk pie virsdrēbēm) piestiprināta galvassega. Vārds lietojams sieviešu dzimtē. Piemēram:

apmetnis ar kapuci, dziļa kapuce, ieraudzīju meiteni kapucē.

Kartiņa vai kartīte?

Vārds **karte** ir 5. deklinācijas lietvārds.

No piektās deklinācijas lietvārdiem pamazināmās formas atvasina ar izskaņu **-īte** (nevis *-iņa*). Tātad pareizā pamazinājuma forma ir **kartīte**, nevis *kartiņa*.

23 km vai km 23?

Latviešu valodā ir pieņemts, ka vārda **kilometri** saīsinājumu raksta aiz skaitļa – **23 km**.

Kilometru saīsinājuma lietojums pirms skaitļa, piemēram, **km 23**, norāda aptuvenu kilometru skaitu.

Vai ir pareizi teikt **koncīzi analizēt tekstu**?

Vārds aizgūts no angļu vārda *concise*, un tā nozīme ir 'koncentrēts, īss; kodolīgs'. Angļu valodas vārda lietojumam pamatojuma nav, jo latviešu valodā, kā redzams, ir atbilstīgi sinonīmi, kas pietiekami precīzi izsaka attiecīgo nojēgumu.

Kāpņu telpa vai kāpņutelpa?

Nojēgums **kāpņu telpa** ('celtnes daļa, kurā iebūvētas kāpnes') rakstāms vārdkopas formā, tas ir, divos vārdos.

Gaisa kondicionētājs vai kondicionieris?

Lietvārds **kondicionētājs** *Latviešu valodas vārdnīcā* (Rīga : Avots, 2006, 527. lpp.) skaidrots kā kondicionēšanas iekārta. Tātad – **gaisa kondicionētājs**.

Krēms vai krems?

Latviešu literārās valodas vārdnīcā (4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 421. lpp.) vārdam **krēms** latviešu valodā ir vairākas nozīmes:

- 1) putota saldā krējuma un dažādu piedevu stingra masa, piemēram:
zemeņu krēms, rīsu krēms, garnēt torti ar krēmu;
- 2) kosmētiskā ziede, piemēram:
sejas krēms, roku krēms;
- 3) ziede apavu kopšanai, piemēram:
melnais apavu krēms, brūnais apavu krēms;
- 4) liķierim līdzīgs pabiezs alkoholisks dzēriens, piemēram:
dzert šokolādes krēmu.

Vārda **krems** latviešu valodā nav.

Maģistratūra vai maģistrantūra?

Studiju posmu, kas nepieciešams maģistra akadēmiskā grāda iegūšanai, pareizi ir saukt par **maģistrantūru** (pēc analogijas ar *doktorantūru*). Turklāt vārdam **maģistratūra** ir pavisam citas nozīmes:

- 1) tiesas iestāžu amatpersonu kopums;
- 2) *vēst.* augstākie valsts amati Senajā Romā.

Kā pareizi ir **saīsināt** vārdus **kungs** un **kundze**?

V. Skujiņas grāmatā (Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 25. lpp.) minētas šādas saīsinājumu formas:
kgs (dat. kgm),
kdze (dat. kdzei).

Ķidas vai **šķilvji**?

Ķidas ir zivju, putnu, arī sīku dzīvnieku iekšējie orgāni. Piemēram:
zosu *ķidas*, *ķidu* zupa.

Savukārt vārda **šķilvji** nozīme ir šaurāka – tie ir putna kuņģi. Šie vārdi nav sinonīmi.

Vai ir pareizi teikt **lasīt lekciju**?

Latviešu valodā **lasīt lekciju** ir stabils un saprotams vārdu savienojums, kura nozīme izriet no katra atsevišķā vārdkopas komponenta semantikas, piemēram, viena no vārda *lasīt* nozīmēm ir ‘paust, darīt zināmu mutvārdiem (parasti lekcijas, referāta u. tml. veidā)’.

(*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 603. lpp.)

Vārdu **lekcija** dažkārt latviešu valodā varētu aizstāt, piemēram, ar vārdiem *mācību nodarbība*, *publisks priekšlasījums*.

Laulība vai **laulības**?

Laulība (vienskaitlī) ir noteiktā kārtībā noslēgta vīrieša un sievietes savienība, kas veido ģimeni un rada viņiem attiecīgas tiesības un pienākumus. Piemēram:

doties uz laulības reģistrācijas ceremoniju, stāties laulībā, reģistrēt laulību.

Laulības (daudzskaitlī) ir laulības reģistrācijas ceremonija. Piemēram:
svinīgas laulības, braukt uz laulībām baznīcā.

Lēkt vai **lekt**?

Nenoteiksmē ir **lēkt**, bet visās pārējās tagadnes formās ir īss patskanis *e* – *lecu*, *lec*, *lec*, taču atvasinājumos – **-ē**, piemēram, *tāllēkšana*, *tāllēcējs*.

Kā loka ielu nosaukumus ar noteikto galotni?

Ielu nosaukumus, kuru pamatā ir īpašības vārds ar noteikto galotni **-ais**, **-ā**, loka pēc īpašības vārdu ar noteikto galotni locīšanas parauga. Piemēram:

- N. *Lielā iela* *Zaļais bulvāris*
- Ģ. *Lielās ielas* *Zaļā bulvāra*
- D. *Lielajai ielai* *Zaļajam bulvārim*
- A. *Lielo ielu* *Zaļo bulvāri*
- I. *ar Lielo ielu* *ar Zaļo bulvāri*
- L. *Lielajā ielā* *Zaļajā bulvārī*
- V. *Lielā iela!* *Zaļais bulvāri!*

Gatim **Liepam** vai Gatim **Liepai**?

Vīrieša uzvārda *Liepa* datīva forma ir **Liepam**.

Vienāda vīriešu un sieviešu uzvārdu pamatforma ir vārdos ar galotnēm *-a* vai *-e*, tie ir latviešu valodas sugasvārdu 4. vai 5. deklinācijas kopdzimtes vārdi (piemēram, *plāpa*, *balamute*). Šādi uzvārdi latviešu valodā lokāmi pēc 4. vai attiecīgi 5. deklinācijas sugasvārdu locīšanas sistēmas, dzimtes atšķirība šo uzvārdu locīšanā izpaužas tikai vienskaitļa datīvā:

sieviešu uzvārdos ir attiecīgi galotne **-ai** (*Liepai*) vai **-ei** (*Eglei*);

vīriešu uzvārdos ir attiecīgi galotne **-am** (*Liepam*) vai **-em** (*Eglem*).

Vai ir pareizi teikt **būt lietas kursā**?

Būt lietas kursā ir tiešs pārcēlums no krievu valodas, taču, kā norāda *Latviešu literārās valodas vārdnīca* (4. sēj. R : Zinātne, 1980, 508. lpp.), kā frazeoloģisms tas ir lietojams.

Protams, valodā var izvēlēties citu izteiksmes veidu:

būt labi informētam, zināt par kaut ko pietiekami daudz u. tml.

Mazgātava vai **mazgātuve**?

Ar izskaņu **-uve** atvasina lietvārdus no vienzilbīgiem (neskaitot priedekli) I konjugācijas darbības vārdiem, piemēram, *braukt – brauktuve*.

Ar izskaņu **-ava** savukārt atvasina lietvārdus no divzilbju vai vairākzilbju, tātad II un III konjugācijas darbības vārdiem, piemēram:

adīt – adītava, mazgāt – mazgātava.

(Sk. arī Guļevska, D., Miķelsone, A., Porīte, T. *Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata. Latviešu valoda*. Rīga : Avots, 2002, 84. lpp.)

NRTTP vai NRTVP?

Latviešu valodas saīsinājumu vārdnīcā (Bankavs, A. *Latviešu valodas saīsinājumu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2003, 53. lpp.) ir norādīts, ka **Nacionālās radio un televīzijas padomes** nosaukuma saīsinājums ir **NRTVP**. Jāpiebilst, ka oficiāli šie saīsinājumi gan nav apstiprināti.

Mirušo piemiņas diena vai Mirušo Piemiņas diena?

Atzīmējamu dienu nosaukumā ar lielo sākumburtu rakstāms tikai pirmais vārds – **Mirušo piemiņas diena**.

Miskaste vai atkritumu spainis?

Vārds **miskaste** ir no vācu valodas aizgūts vārds, kura pamatā ir vārds *mist* – ‘mēsli’. Vārds tiek lietots, lai apzīmētu **atkritumu spaini, kasti, konteineru, urnu**, – atkarībā no tvertnes lieluma. Vārds lietojams nekoptā sarunvalodā un rakstāms tā, kā to izrunā.

2. pielikums vai pielikums Nr. 2?

Dokumentos numuru pieļaujams rakstīt divējādi:
pielikums Nr. 2 vai **2. pielikums**.

Kādos gadījumos aiz vārda **lūdzu** ir liekams komats?

Latviešu valodā ir jāšķir darbības vārda *lūgt* lietojums 1. personas formā **lūdzu** no izsaukmes vārda **lūdzu!** lietojuma.

Izsaukmes vārdu **lūdzu** lieto, lai izteiktu lūgumu, pamudinājumu, aicinājumu bezpersoniskā formā, arī lai lūgumam, pamudinājumam, aicinājumam piešķirtu pieklājīgu, laipnu izteiksmi:

Lūdzu, pieņemiet mani darbā! Lūdzu, aizveriet durvis! Lūdzu, nedaudz uzgaidiet!

Izsaukmes vārdu **lūdzu** atdala ar komatu un parasti lieto izsaukuma teikumā, kur darbības vārds ir pavēles izteiksmē.

Savukārt darbības vārda **lūdzu** 1. personas forma teikumā saistās vai nu ar darbības vārda nenoteiksmi, piemēram:

lūdzu pieņemt mani darbā,

vai ar lietvārdu akuzatīvā, piemēram:

es lūdzu palīdzību, lūdzu informāciju.

Kāda ir vārda **monitorings** nozīme?

Monitorings (no angļu *monitoring* 'uzmanīšana, novērošana') ir apkārtējās dabasvides stāvokļa novērošanas, kontroles, analīzes un prognozēšanas sistēma; izšķir bioloģisko, ekoloģisko, biosfēras, klimata monitoringu; arī novērošanas, analīzes un prognozēšanas sistēma vispār.

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 483. lpp.)

Kā pareizi lietot vārdu **profilakse**?

Profilakse ir pasākumi, kurus veic, lai novērstu kaut ko nevēlamu, piemēram:

medicīnā – *gripas profilakse*;

tehnikā – *akumulatora profilakse*;

sabiedrībā – *noziegumu profilakse*.

(Sk. *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 605. lpp., *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6.2 sēj. Rīga : Zinātne, 1987,

400. lpp.)

Ko nozīmē vārds **moda**?

Ekonomikas skaidrojošajā vārdnīcā šķirklī *struktūras vidējais* ir norādīts, ka galvenie struktūras vidējie ir *moda* un *mediāna*. **Moda** ir variants, kam sadalījuma rindā ir vislielākais biežums, piemēram:

visbiežāk sastopamais ģimenes lielums, algas līmenis u. c.

(Sk. *Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca*, Rīga : Zinātne, 2000, 479.–480. lpp.)

Ofisa menedžments?

Latviešu valodā pareizāk būtu teikt **biroja pārvaldība** vai **biroja vadīšana**.

(*Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : Zinātne, 2000, 299. un 346. lpp.)

Olīva vai **olīve**?

Vārds **olīva** ir IV deklinācijas lietvārds, tātad ar galotni -a. Piemēram: *zaļās olīvas, olīvas bez kauliņiem, olīvu* (nevis *olīvju*) *eļļa*.

Tulks un tulce?

Minot amata, profesijas, titula, goda nosaukumu vispārinātā nozīmē, lieto vīriešu dzimtes formu, jo dzimumam šādos gadījumos nav nozīmes: ministrs, skolotājs, tiesnesis, tulks. Savukārt, ja amata, profesijas, titula, goda nosaukums tiek minēts, runājot par konkrētu personu, t. i., kopā ar konkrētas personas vārdu un uzvārdu, attiecīgo nosaukumu tāpat kā vārdu un uzvārdu raksta vīriešu vai sieviešu dzimtē atbilstīgi konkrētās personas dzimumam:

ministrs – ministre, skolotājs – skolotāja, ārsts – ārste, tulks – tulce, leitnants – leitnante.

Pastāvīgs vai patstāvīgs bankas klients?

Latviešu valodā ir jāšķir īpašības vārdi **pastāvīgs** un **patstāvīgs**.

Pastāvīgs ir ‘tāds, kas darbojas, funkcionē visu laikposmu (par cilvēkiem, organizācijām u. tml.), // tāds, kas ko dara regulāri’. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6.1 sēj. Rīga : Zinātne, 1986, 470. lpp.)

Savukārt **patstāvīgs** ir ‘tāds, kam ir raksturīga sava nostāja, lēmums, rīcības u. tml. izvēle; tāds, kas nav atkarīgs (no kā), ir spējīgs eksistēt, darboties bez (kā) palīdzības, vadības’. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6.1 sēj. Rīga : Zinātne, 1986, 528. lpp.)

Visticamāk, ka klients tomēr ir **pastāvīgs**, tātad tāds, kas banku apmeklē regulāri.

Vai vārds **respektīvi** atdalāms ar komatu?

No paskaidrojošās vārdu grupas ievadītārvārds **respektīvi** ar komatiem no pārējas grupas vārdiem atdalāms, ja tam ir nozīme ‘tas ir, proti’:

Lakstīgalas pusbrālis, respektīvi, melnais purva strazds, arī ir liels dziedātājs.

No pārējiem vārdiem **respektīvi** neatdala, ja tam ir saikļa ‘vai’ nozīme, piemēram:

romāns respektīvi stāsts, poēma respektīvi balāde.

Omerta vai klusēšana?

Svešvārda **omerta** nozīme ir ‘klusēšanas likums, solidāra klusēšana (mafijā)’.

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 521. lpp.)

Sapņi **piepildās** vai **piepildas**?

Pareizi ir **sapņi piepildās** (galotnē ar garu patskani **ā**), jo visiem III konjugācijas 1. grupas darbības vārdiem, kas nenoteiksmē beidzas ar izskaņām -īt, -īties, -ināt, -ināties, daudzskaitļa 1., 2. un atgriezeniskajiem darbības vārdiem arī 3. personā galotnē ir garš patskanis **ā**.

Plastikas ķirurģis?

Plastiskās ķirurģijas speciālists ir **plastikas ķirurģis**. Vārda **plastika** nozīme medicīnā ir ‘ķermeņa daļu formas, funkciju atjaunošana vai uzlabošana ar ķirurģiskiem paņēmieniem’. (*Svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Jumava, 1999, 596. lpp.)

Viens no profesiju nosaukumu veidošanas principiem medicīnā ir vārdkopas atkarīgā komponenta lietojums ģenitīvā (tātad **sejas ķirurģis** – nevis *sejisks ķirurģis*). Turklāt šāds profesijas nosaukums – **plastikas ķirurģis** (nevis *plastiskais ķirurģis*) – ir atrodams arī profesiju klasifikatorā, kas saskaņots ar LZA Terminoloģijas komisijas lēmumiem.

Pārskats vai **pārskate**?

Latviešu valodā ar atšķirīgu nozīmi ir gan vārds **pārskats**, gan **pārskate**.

Pārskats – ‘vispusīgs, vispārējs priekšstats, zināšanu kopums (par ko)’, arī ‘ziņojums par paveikto’, arī dokuments, ‘kas satur noteiktā sistēmā sakārtotus datus (par kādu laikposmu)’, arī ‘publisks darbības rezultātu demonstrējums’. Piemēram:

pārskats par iespējām, darbības pārskats, pārskata referāts, pārskata izstāde.

Pārskate – ‘darbība, process → pārskatīt’. Piemēram:

apvidus pārskate, lēmuma pārskate.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6.1 sēj. Rīga : Zinātne, 1986, 393. un 394. lpp.)

Rasols vai **rosols**?

Salātu pareizais nosaukums ir **rasols** (nevis *rosols*).

(Sk. *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 659. lpp.)

Rise vai rīsa?

Kā norāda *Latviešu literārās valodas vārdnīca* (6.2 sēj. Rīga : Zinātne, 1987, 661. lpp.) vārdam **rise** ir divas nozīmes:

1) ‘ceļa segumā, zemē u. tml. iespiesta sliede, ko ir izveidojuši transportlīdzekļa riteņi’, piemēram:

platas, dziļi iedangātas rises;

2) ‘iegriezta svītra (priekšmetā)’, piemēram:

dekoratīva rise.

Tā kā vārds beidzas ar galotni **-e**, tas pieder pie V deklinācijas, tāpēc daudzskaitļa ģenitīvā ir forma **rīšu** (*rīšu nospiedumi*, nevis *risu*).

Samits vai sammits?

Vārds **samits** ir cēlies no angļu vārda **summit**, kura pamatnozīme ir ‘virsošne, arī augstākā pakāpe’. Latviešu valodā šo vārdu lieto kā politisku terminu, apzīmējot valsts vadītāju tikšanos. Sākotnēji vārds tika rakstīts atbilstoši tā izrunai oriģinālvalodā ar vienu *m* – *samits*. Domājams, angļu rakstības ietekmē pēdējā laikā parādās šī vārda rakstījums latviešu valodā arī ar *m* dubultojumu – *sammits*, kas neatbilst vārda izrunai angļu valodā un tāpēc latviešu valodā nebūtu vēlams, turklāt LZA Terminoloģijas komisija ir ieteikusi attiecīgā nojēguma izteikšanai lietot latvisko terminu **galotņu apspriede**.

Skolēni vai skolnieki?

Skolēni ir skolas audzēkņi un audzēknes.

Skolnieki ir skolas audzēkņi (zēni).

Skolnieces ir skolas audzēknes (meitenes).

Tātad, ja ir nepieciešams uzrunāt tādas klases audzēkņus, kurā mācās gan zēni, gan meitenes, ir jālieto vārds **skolēni**. Ja klasē būtu tikai meitenes, daudzskaitlī varētu lietot vārdu **skolnieces**, ja klasē būtu tikai zēni, attiecīgi varētu lietot vai nu vārdu **skolnieki**, vai **skolēni**.

„Rīgas Balss” vai „Rīgas balss”?

Visi patstāvīgas nozīmes vārdi laikrakstu un žurnālu nosaukumos rakstāmi ar lielo sākumburtu. Tātad – laikraksta nosaukumā „**Rīgas Balss**” abi vārdi rakstāmi ar lielo sākumburtu, bet žurnāla nosaukumā, piemēram, „**Dārzs un Drava**”, ar lielo sākumburtu rakstāmi vārdi **Dārzs** un **Drava**.

Sertifikāts vai licence?

Licence ir

1) ‘valsts institūciju izdota atļauja uzsākt kādu nodarbošanos, piem., tirgoties ar noteiktām precēm, ievest no ārzemēm vai izvest uz ārzemēm preces’;

2) ‘dokumentāri apstiprināta atļauja realizēt un izmantot patentētu izgudrojumu’;

3) ‘dokumentāri apstiprināta atļauja (ko darīt), piemēram, medīt’.

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 427. lpp.)

Sertifikāts ir

1) ‘valsts aizņēmuma zīme’;

2) ‘rakstisks apliecinājums par piešķirtām pilnvarām, kvalifikāciju, iegūto izglītību, tehnikas (lidmašīnas, kuģa u. c.) derīgumu ekspluatācijai, pārtikas produktu un ārstniecības preparātu kvalitāti u. c.’;

3) ‘dokuments, kas apliecina dārgmetāla raudzi’.

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 700. lpp.)

Tātad **licence** ir atļauja darboties, bet **sertifikāts** – apliecinājums kaut kam.

Pašreiz vai patreiz?

Vārds **patreiz** nav iekļauts nevienā latviešu literārās valodas vārdnīcā (*ne Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas, ne Latviešu literārās valodas vārdnīcā*). Iespējams, ka tā ir sava veida kontaminācija no vārdiem *patlaban* un *pašreiz*.

Vienīgais pareizais vārda lietojums ir **pašreiz**.

Kas ir saitiņa?

Saitiņa ir darbības vārds, kas vairāk vai mazāk ir zaudējis savu leksisko nozīmi un galvenokārt norāda uz teikuma priekšmeta un izteicēja daļu saistību. Visbiežāk par saitiņu lieto darbības vārdu **būt** (**ir, nav, bija, nebija, būs, nebūs**):

*Diena **nebija** skaista, debess **ir** dzidra.*

Retāk par saitiņu lieto **kļūt, tapt, tikt** (arī visās formās – *netapa, netika, nekļuva, nekļūs*):

*Dienas **kļūst** gaišākas, naktis **top** īsākas.*

Reizēm par saitiņu lieto arī **šķīst, likties, palikt**:

*Dienas **liekas** garākas, naktis **šķīst** īsākas.*

Raiva vai Raivja dārzs?

Līdzskaņu mijas pēc tradīcijas nav divzīlbu īpašvārdos, kas beidzas ar **-tis** vai **-dis**, piemēram:

Artis (ģen. *Arta*), *Valdis* (ģen. *Valda*, arī *Valža*).

Tātad priekšvārdā **Raivis** ģenitīvā jābūt otrās deklinācijas lietvārdiem raksturīgajai mijai – **Raivis** → **Raivja** (*v* → *vj*).

Putekļu sūcējs vai putekļsūcējs?

Ir divi varianti – var lietot vai nu salikteni **putekļsūcējs**, vai vārdu savienojumu **putekļu sūcējs**.

(*Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1995, 652. lpp.)

Starp citu vai starpcitu?

Latviešu valodā ir iespraudums **starp citu**, ko raksta atsevišķi divos vārdos *starp citu* (nevis vienā vārdā *starpcitu*) un lieto, lai norādītu uz to, kas nav galvenais.

Parmas siers vai parmas siers?

Ja siera šķirnes nosaukums saistīts ar kādu vietvārdu, tad tas rakstāms ar lielu sākumburtu, piemēram:

Šveices siers, **Parmas siers**, **Čedaras siers** (**Čedaras ciems**). Ja siera nosaukumā ir tikai sugasvārdi, siera nosaukumu raksta ar mazo burtu, piemēram:

biezpiena siers, **ķimeņu siers**, **zaļais siers**.

Sāls – vīriešu vai sieviešu dzimtes vārds?

Sāls ir vīriešu dzimtes lietvārds, kuru loka tāpat kā 2. deklinācijas lietvārdus *akmens*, *zibens*, *ūdens*, *mēness* u. c. Pamatojums: pret vārda **sāls** dalījumu – pārtikā lietotais un ķīmijā lietotais sāls – jau pirms daudziem gadiem iebilda ķīmiķi, jo nav pamata līdzīgu (vai pat vienādu!) ķīmisku elementu apzīmēšanai lietot vīriešu un sieviešu dzimti, turklāt apmēram pusē izlokšņu vārdu *sāls* vienskaitlī lieto vīriešu dzimtē. Tāpēc arī visu veidu **sāls** ir vīriešu dzimtes vārds.

Širmis vai aizslietnis?

Vārds **širmis** ir ģermāņu cilmes barbarisms, kura vietā latviešu literārajā valodā kāda priekšmeta norobežošanai vai aizklāšanai ir lietojams vārds **aizslietnis**.

Spams vai surogātpasts?

Vārdam *spams* atbilstošu latvisku vārdu var atrast gan terminoloģijas portālā, gan arī *Preses lasītāja svešvārdu vārdnīcā*. Terminoloģijas portālā dots termins **surogātpasts**, kas skaidrots – ‘elektroniskais liekpasts vai nevēlama un uzbāzīga intereškopu apziņošana, kas ne tikai tērē klientu laiku, spiežot tos lasīt nevajadzīgu e-pastu, bet arī aizņem lielu tīkla joslas platumu’. (Termins LZA TK apstiprināts 1999, gadā.)

Preses lasītāja svešvārdu vārdnīcā vārds **spams** skaidrots: ‘elektroniskais surogātpasts, nesankcionētas reklāmas surogātvēstules elektroniskajā pastā’ (Rīga : Nordik, 2004, 441. lpp.).

Vārdu **spams** gan neiesakām lietot, jo tā vietā ir atbilstošs šī jēdziena latviskais apzīmējums **surogātpasts**. Turklāt sarunvalodā vēl pagaidām nav nostiprinājies 2004. gada jaunvārds **mēstule**, kas arī apzīmē surogātpastu.

Bēru štrauss vai strauss?

Jutājumā minētie vārdi ir aizgūti no vācu valodas (*der Strauss* ar nozīmi ‘pušķis’) un ir atzīstami par barbarismiem, ko pareizā latviešu valodā nebūtu ieteicams lietot. Latviešu valodā būtu jāsaka **bēru pušķis**.

Vai ir pareizi lietot vārdu smirģelis?

Vārda **smirģelis** lietojumam nekāda ierobežojuma nav.

Smirģelis (2. nozīme) ir ‘slīpēšanai, pulēšanai, asināšanai paredzēts materiāls, kas ir sacementēts, piemēram, no sasmalcināta granīta’.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7.2 sēj. Rīga : Zinātne, 1991, 54. lpp.)

Valsts Mākslas muzejs vai Valsts mākslas muzejs?

Pareizais muzeja nosaukuma rakstījums ir **Valsts mākslas muzejs** – tikai pirmais vārds **Valsts** ir rakstāms ar lielo sākumburtu.

(*Īpašvārdu rakstība*. Rīga : LR Valsts valodas centrs, 1998, 14. lpp.)

Zina vai zin?

Darbības vārda **zināt** 3. personas pareizā forma ir **zina**, jo darbības vārds **zināt** ir trešās konjugācijas 1. apakšgrupas darbības vārds tāpat kā *lasīt, rakstīt*, kur 3. personā ir *lasa, raksta*. Tāpēc pašreizējā valodas norma ir **zina**, savā laikā par pieļaujamu tika atzīta arī darbības vārda saīsinātā forma **zin**, kas jaunākajos avotos vairs netiek minēta.

Zobu suka vai zobu birste?

Latviešu literārajā valodā pareizais savienojums ir **zobu suka**. Vārds **birste** ir ģermānisms, kura lietošana oficiālos tekstos nav vēlama.

Suka ir ‘rīks (tīrīšanai, mazgāšanai), kas sastāv no plāksnes, kurā ir iestiprināti samērā tievi (saru, stieplu) elementi, un dažkārt no kāta’:

Matu suka. Zobu suka.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7.2 sēj. Rīga : Zinātne, 1991, 272. lpp.)

Vārda diena vai vārdadiena?

Divos vārdos – **vārda diena** – rakstāma tad, ja ar to apzīmējama diena, kad kalendārā ierakstīts attiecīgā cilvēka vārds. **Vārdadiena** vienā vārdā rakstāma, ja ar to apzīmēta attiecīgā godadiena. Piemēram:

apsveikt cilvēku vārdadienā.

Praksē šīs jēdzieniskās niansas ir grūti nošķiramas, tāpēc arī rakstība nav stingri normējama. Abos gadījumos ir iespējams rakstīt gan **vārda diena** (divos vārdos), gan **vārdadiena** (vienā vārdā).

Sarunas un uzskaiti var vest?

Sarunas vest patiešām nav ērti, tās var **organizēt, rīkot, ir iespējams veikt domu apmaiņu** utt.

Arī **uzskaiti** labāk ir nevis vest, bet **kārtot**.

Savukārt *Latviešu literārās valodas vārdnīcā* (8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 405. lpp.) ir pieļauts šo vārdu savienojumu lietot starptautiskajās attiecībās, kad ar kādas valsts pārstāvjiem jāpanāk vienošanās. Arī jurisprudencē var **vest lietu** (arī prāvu) ar nozīmi ‘aizstāvēt vai pārstāvēt kādu personu tiesu lietās’. Turklāt šajos gadījumos vārdnīcā nav nekādu norāžu par šo vārdu savienojuma nevēlamu lietojumu.

Zāliens vai zālājs?

Gramatiski pareizas ir abas formas.

Zālājs ir ‘ar zālaugiem aizņemta platība; arī zālaugu kopums kādā platībā. *Dabisks zālājs. Sēts zālājs. Ilggadīgie zālāji* (lauks.) – kultivētas pļavas vai ganības, kuras izmanto daudzus gadus bez pārrašanas.’

Zāliens ir ‘īpaši ierīkots, ar zālaugiem apsēts zemes gabals’, piemēram, *pie mājas parasti ierīko zālienu.*

(Sk. *Latviešu literārās vļodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 575. lpp.)

Zivjaudzētava vai zivaudzētava?

Lai apzīmētu zivsaimniecību, kas nodarbojas ar ikru inkubāciju un zivju mazuļu audzēšanu, ir iespējams lietot salikteni **zivaudzētava**, retāk **zivjaudzētava**, tāpat arī vārdu savienojumu **zivju audzētava**.

Jānis Vitte vai Jānis Vite?

Uzvārda pareizais rakstījums ir **Vite** – ar vienu līdzskaņa burtu **t**. Personvārdus, tātad arī uzvārdus, raksta saskaņā ar latviešu valodas pareizrakstības noteikumiem. Tāpēc personvārdu rakstībā nelieto šādus līdzskaņu dubultojumus: **bb, cc, dd, ff, gg, hh, kk, pp, ss, tt, vv, zz**.

(*LR Ministru kabineta noteikumi Nr. 114* : Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju. 11. punkts.)

Viesuļvētra Aivens vai Ivans?

Tā kā viesuļvētra ir veidojusies ASV un tradicionāli anglofoniskajās zemēs nosaukums angļu valodā *Ivan* tiek izrunāts *Aiven* [‘aivən], Konsultāciju daļa iesaka respektēt oriģinālizrunu un latviešu valodā runāt un rakstīt **Aivens**.

Tomēr, tā kā arī angļu valodā visās angļiski runājošajās zemēs šī vārda izruna nav absolūti vienāda, turklāt vārds ir slāvu cilmes, jaunākajos angļu īpašvārdu atveides noteikumos (Ahero, Antonija. *Angļu īpašvārdu atveide latviešu valodā*. Rīga : Zinātne, 2006) priekšvārda atveidē pieļauti 3 varianti: *Aivans, Aivens, Ivans* (sk. šī izdevuma 5. un 12. §, 73. lpp.). Tāpēc minētās viesuļvētras nosaukuma **Aivens** lietojums latviešu valodā ir tikai ieteikums.

Trim vai trijiem?

Pareizas ir abas skaitļa vārda **trīs** datīva formas – gan **trim**, gan **trijiem**. Izvēloties paplašināto skaitļa vārda formu, jāievēro atbilstošā lietvārda dzimte, piemēram, *trijem zēniem* un *trijām meitenēm*.

Kādas nozīmes ir vārdam **vīza**?

Vārdam **vīza** ir divas nozīmes:

- 1) dokumenta uzraksts, kas apstiprina tā patiesumu, piešķir tam spēku vai nosaka tā turpmāku virzību;
- 2) atzīme pasē, ka atļauts iebraukt valstī, no tās izbraukt vai to šķērsot.
(*Svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Jumava, 1999, 833. lpp)

Aizkars vai aizskars?

Lai apzīmētu auduma, pinuma izstrādājumu kaut kā aizsegšanai vai atdalīšanai no pārējās telpas, ir jāraksta vārds **aizkars** (atvasināts no darbības vārda *aizkārt*), savukārt rakstījums **aizskars** ir darbības vārda *aizskart* vienkāršās nākotnes 3. personas forma – [*viņš*] *aizskars*.

Ārkārtas vai ārkārtējs?

Ārkārtas – tāds, kas notiek ārpus kārtas, neparastā veidā vai laikā; tāds, kas paredzēts īpašam nolūkam. Piemēram: *ārkārtas sēde*, *ārkārtas kongress* vai *sapulce*.

Ārkārtējs – pilnīgi neparasts, negaidīts, neparedzēts, vēl nebijis, nepiedzīvots. Piemēram: *ārkārtējs gadījums* vai *notikums*.

Bojāts vai iebojāts mandarīns?

Vārds **bojāts** ir ciešamās kārtas pagātnes lokāmais divdabis, kuru veido no darbības vārda *bojāt* un kura nozīme ir ‘padarīt sliktāku, mazvērtīgāku vai nelietojamu’, savukārt vārds **iebojāts** ir ciešamās kārtas pagātnes lokāmais divdabis, kuru veido no darbības vārda *iebojāt* un kura nozīme ir ‘mazliet, arī vietumis sabojāt’. Tātad – pareizi ir abi varianti, to vienīgā jēdzieniskā atšķirība ir bojājuma pakāpe.